

Charles
Dickens

Oliver Twist

Oliver Twist

*Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Emanuel Tilsch, Emanuela Tilschová – dědicové c/o Dilia, 1966

Cover © Daniel Pocar, 2025

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2025

ISBN 978-80-277-5542-4 (pdf)

Charles
Dickens

Oliver Twist

$\frac{1}{4}$
00

PŘEDMLUVA

Po jeden čas se považovalo za velmi hrubou a pohoršlivou okolnost, že jsem některé postavy na těchto stránkách vybral z nejzločinnějších a nejzvrhlejších vrstev londýnského obyvatelstva.

Poněvadž jsem při psaní této knihy neviděl jediného důvodu, proč by sedlina a spodina života (pokud její řeč neuráží sluch) neměla posloužit k účelu mravního ponaučení právě tak dobře jako jeho pěna a smetánka, odvážil jsem se víry, že se z řečeného *Po jeden čas* nevyklube *Po všechen čas*, ba ani *Po dlouhý čas*. Viděl jsem mnoho pádných důvodů k tomu, abych šel zvolenou cestou. Četl jsem o stovkách zlodějů — o podmanivých chlapících (povětšinou milých) s nabitou kapsou, bezvadně oblečených, vyběravých v koních, smělych v chování, úspěšných v záletech, skvělých při zpěvu, při láhvi, při kartách i při kostkách, a vhodných kumpánech pro největší odvážlivce. Ale nikdy jsem ještě nenarazil (kromě u Hogartha) na žalostnou skutečnost. Případlo mi, že vylíčit bandu takových společníků v zločinu, jací mezi námi skutečně žijí, zpodobnit je v celé jejich zručnosti, v celé jejich mrzkosti, v celé špinavé bídě jejich existence, ukázat je, jací jsou vskutku a jak se s věčnou úzkostí plouží nejbahnitějšími cestičkami života s výhledem zakončeným, ať je již kroky zavedou kamkoli, velkou, černou,

strašidelnou šibenicí — připadlo mi, že učinit to, by znamenalo pokusit se o něco, čeho je zapotřebí a co bude společnosti na prospěch. A učinil jsem to, jak jsem dovedl nejlépe.

Ve všech mně známých knihách, které o takových charakterech pojednávají, je spisovatel obestírá jistým půvabem a kouzlem. Dokonce i v Žebrácké opeře se zloději předvádějí, jako by vedli život celkem spíš hodný závisti než odsudku, přičemž si Macheath, se vším svým velitelským šarmem a vroucí oddaností překrásné dívky, jediného čistého charakteru ve hře, zasluhuje v očích mravně slabých diváků právě tolik obdivu a napodobování jako kterýkoli urozený pán v červeném kabátě, který si vykoupil, jak praví Voltaire, právo velet dvěma tisícům mužů a hledět v jejich čele smrti v tvář. Johnsonova otázka, stane-li se někdo zlodějem jen proto, že Macheath dočasně unikl šibenici, mi připadá bezpředmětná. Sám sebe se ptám, odradil-li někoho od zlodějské dráhy to, že Macheath je odsouzen k smrti a že existuje Peachum a Lockit — a připomenuli si náčelníkův bouřlivý život, jeho okázalý zjev, ohromné úspěchy a velké zisky, jsem pevně přesvědčen, že nikdo, kdo takové sklony jednou má, si z něho nevezme sebemenší výstrahu ani nebude ve hře spatřovat nic jiného než květy sypanou a příjemnou cestu, vedoucí ušlechtilou ctižádost, během času, na tyburnský čakan.

Gay mířil svou vtipnou satirou vlastně na společnost všeobecně, a to způsobilo, že v nejmenším nedbal, jaký příklad v tomto směru staví, a vytyčilo mu to i cíle jiné a širší. Totéž se dá říci o skvělém a silném románu sira Edwarda Bulwera o Paulu Cliffordovi, který nelze poctivě považovat za dílo, jež by tak či onak mělo nebo nemělo mít jakýkoli vztah k této stránce tématu.

Nuže, jaký ráz života tedy popisují moje stránky jakožto každodenní úděl zloděje? Jaké půvaby má takový život pro

mladé a k zlému náchylné, jaká lákadla i pro nejprostomyslnější mladíky? Zde není bujných vyjížděk po měsícem zalitých vřesovištích, ani hýřivých radovánek v jeskyních nad všechno pomyšlení útulných, ani jediné vábné okrasy obleku, výšivek, krajek, holínek, červených kabátů s náběrkami, ani stopy po bravurní okázalosti a volnosti, jež se od nepamětných dob lupičskému řemeslu přisuzují. Studené, deštivé, živlům vystavené půlnoční londýnské ulice, špinavé a zatuchlé brlohy, kde se tak tísní neřest na neřest, že tam není k hnutí, a kde hlad a nemoci jsou domovem; vetché hadry, které sotva drží pohromadě — kde v tom všem vězí jaká přitažlivost?

Existují však lidé založení tak jemného a útlocitného, že představu takových hrůz prostě nesnesou. Ne že by se instinktivně od zločinu odvraceli, nýbrž proto, že zločinné postavy, aby jim vyhovovaly, musí být, stejně jako jejich pokrmy, delikátně garnýrovány. Takový Massaroni v zeleném aksamitu je okouzlující tvor, ale Sikes v barchetu je nesnesitelný. A paní Massaroniová, co dáma v krátkých sukýnkách a malebném kostýmu, je osobou vhodnou ke zpodobování na obrazech a pro litografické ilustrování líbivých kupletů, kdežto na takovou Nancy jako na stvoření v bavlněné kytli a laciném šátku se nesluší vůbec pomyslit. Je kupodivu, jak se ctnost odvrací od špinavých punčoch a jak neřest, snoubí-li se se stužkami a rozpustilými šatičkami, změní obdobně jako vdané dámy jméno a stává se romantikou.

Jelikož však k záměrům mé knihy patřila mimo jiné strohá pravda, i pokud jde o oblečení této (v románech) velmi vynášené čeledi, neubral jsem, takovým čtenářům k vůli, jedinou díru ve Ferinově kabátě ani jediný útržek papírové natáčky v Nancyných rozcuchaných vlasech. Neměl jsem důvěru v útlocit, který nesnese pohled na ně. Nechtěl jsem zkoušet, obrátím-li některé takové lidi na svou víru. Necenil jsem si jejich mínění,

ať dobrého či špatného, netoužil jsem po jejich pochvale, ani jsem nepsal pro jejich zábavu.

O Nancy se kdosi vyjádřil, že její oddanost k surovému lupiči se nezdá přirozená. A týmž dechem — poněkud nedůsledně, jak si troufám tvrdit — vyslovil druhou námitku proti Sike-
sovi, že je přehnaný, poněvadž zjevně nemá jedinou z oněch dobrých stránek, které se u jeho milenky vytýkají jako nepřirozené. K této druhé námitce pouze poznamenávám, že podle mého soudu již na světě bohužel jsou otupělé a bezcitné povahy, které vskutku propadnou zlu úplně a nevyléčitelně. Ale ať už tomu tak je nebo není, v jednom jsem si jist — že mezi námi existují takoví lidé jako Sikes, kteří by, kdybychom je po stejně dlouhou dobu a za stejného běhu okolností bedlivě sledovali, ani sebemenším činem neprojevili sebeslabší známku lepší povahy. Zda v nitru takového člověka odumřel všech jemnější lidský cit, nebo zda pravá struna, na kterou je nutno uhodit, zrezivěla a těžko ji lze nalézt, to si rozhodnout netroufám; že se však skutečnosti mají, jak je uvádím, tím jsem si jist.

Nemá smysl diskutovat, zdají-li se chování a charakter toho děvčete přirozené nebo nepřirozené, pravděpodobné nebo nepravděpodobné, dobré nebo špatné. *Jsou pravdivé.* Každý, kdo tyto truchlivé stíny života pozoroval, to musí vědět. Od prvního okamžiku, kdy ta bědná ubožačka vstoupila na scénu, až do chvíle, kdy spočinula zkrvavělou hlavou na lupičových prsou, není ani jediné slůvko nadsazené nebo přeumělkované. Je to doslova svatá pravda, poněvadž to je pravda, kterou v takových zkažených a bídných srdcích ponechává Bůh; jediný dosud zbývající ždíbeček naděje; poslední krůpěj čisté vody na dně býlím zamořené studně. Slučuje v sobě nejlepší i nejhorší stránky naší lidské povahy, většinu jejích nejšerednějších rysů a špetičku těch nejkrásnějších, je to protiklad, nesrovnalost, zdánlivá nemožnost — ale je to pravda. Jsem rád, že o tom někdo

pochyboval, poněvadž v té okolnosti bych našel dostatečné ujištění (kdybych nějaké potřeboval), že to bylo nutno vyslovit.

V roce jeden tisíc osm set padesát vzbudil jeden radní v Londýně úžas veřejným prohlášením, že Jakubský ostrov neexistuje a vůbec nikdy neexistoval. Avšak Jakubský ostrov existuje dál (dosud jako vpravdě zlopověstný okrsek) i v roce jeden tisíc osm set šedesát sedm, ačkoli zatím doznal zlepšení a mnoha změn.

OSOBY

<i>Anny</i>	chudá špitálnice
<i>Becky</i>	sklepnice v hospodě u Červeného lva
<i>Paní Bedwinová</i>	hospodyně u pana Brownlowa
<i>Betsy</i>	zlodějka ve službách Faginových
<i>Burney</i>	zlotřilý mladý žid
<i>Čódl Bates</i>	zloděj, jeden z Faginových učedníků
<i>Bill</i>	hrobař
<i>Blathers</i>	policista z Bow Street
<i>Brittles</i>	sluha v domácnosti paní Maylieové
<i>Pan Brownlow</i>	dobrodušný starý pán
<i>Pan Bumble</i>	obecní serbus
<i>Noe Claypole</i>	nadanec dobročinného ústavu, učedník u pana Sowerberryho
<i>Paní Corneyová</i>	představená špitálu, později manželka <i>Toby Crackit</i> bytař
<i>John Dawkins</i>	alias Ferina Lišák, mladý kapsář ve službách Faginových
<i>Malý Dick</i>	chudé dítě v nalezinci
<i>Duff</i>	policista z Bow Street
<i>Fagin</i>	prohnaný starý žid, přechovávav zlodějí a kradených předmětů
<i>Pan Fang</i>	zpupný policejní soudce
<i>Agnes Flemingová</i>	matka Olivera Twista
<i>Gamfield</i>	kominík
<i>Pan Giles</i>	správce a stolník u paní Maylieové
<i>Pan Grimwig</i>	přítel pana Brownlowa
<i>Tom Chitling</i>	jeden z Faginových učedníků
<i>Kags</i>	propuštěný trestanec
<i>Karolína</i>	služka u paní Sowerberryové

<i>Pan Limbkins</i>	předseda výboru špitálu
<i>Pan Lively</i>	obchodník a překupník kradených věcí
<i>Pan Losberne</i>	(doktor), přítel rodiny Maylieových
<i>Paní Mannová</i>	pěstounka a představená útulku
<i>Marta</i>	chudá špitálnice
<i>Harry Maylie</i>	syn paní Maylieové
<i>Paní Maylieová</i>	dáma, která se ujme Olivera Twista
<i>Róza Maylieová</i>	adoptovaná dcera paní Maylieové
<i>Monks</i>	nevlastní bratr Olivera Twista
<i>Nancy</i>	zlodějka ve službách Faginových
<i>Bill Sikes</i>	surovec, zloděj a bytař
<i>Pan Sowerberry</i>	kolaturní pohřebník
<i>Stará Sally</i>	špitálnice
<i>Paní Sowerberryová</i>	zakyslá semetrika, choť pana Sowerber- ryho
<i>Oliver Twist</i>	chudý, bezejmenný sirotek pana Bumbla

KAPITOLA PRVNÍ

*Pojednává o prostředí, kde se Oliver Twist narodil,
a o okolnostech, které provázely jeho narození*

V jistém městečku, jehož jméno bude z mnoha důvodů moudré zamlčet a jež nehodlám nazvat ani žádným jménem smyšleným, stojí kromě jiných veřejných budov i dům, jaký od dávných časů mívá většina měst, ať velkých nebo malých, totiž chudobinec čili špitál. A v tomto špitále se v den a rok, jež pokládám za zbytečné zde uvádět, jelikož pro čtenáře nemohou mít nejmenší význam — alespoň v tomto stadiu událostí ne —, narodil lidský drobek, jehož jméno je předesláno v záhlaví této kapitoly.

Dlouhou dobu po tom, kdy ho obecní ranhojič uvedl do tohoto slzavého údolí, zůstávalo otázkou značně pochybnou, vydrží-li dítě dost dlouho naživu, aby vůbec dostalo nějaké jméno. Kdyby nebylo vydrželo, je celkem víc než pravděpodobné, že by tyto paměti nebyly vůbec vyšly; nebo i kdyby byly nakrásně světlo světa spatřily, byly by zabraly pouhých několik stránek a měly tak onu nedocenitelnou přednost, že by byly ukázkou nejstručnějšího a nejvěrnějšího životopisu, jaký v literatuře všech věků a zemí vůbec existuje.

Nemám sice chuť tvrdit, že narodit se ve špitále je samo o sobě tou nejšťastnější a nejzáviděníhodnější okolností, jaká se může lidské bytosti vůbec přihodit, ale přesto s přesvědčením říkám, že v daném případě to bylo to nejlepší ze všeho, co mohlo Olivera Twista potkat. Faktem totiž zůstává, že dalo notnou námahu Olivera přimět, aby se vzchopil k úkonu dýchání — praktiky sice mrzuté, ale přesto potřebné, kterou obyčej učinil pro naši pohodlnou existenci nezbytnou. A tak ležel nějakou chvíli na koudelovém štrozočku, lapal po dechu a značně vratce balancoval mezi světem vezdejším a potomním, přičemž se vázky jasně klonily ke straně světa příštího. Je jisté, že být Oliver v té krátké době středem pozornosti starostlivých babiček, úzkostlivých tet, zkušených ošetřovatelek a velemoudrých doktorů, byla by ho jejich péče zcela nevyhnutelně a nesporně zabila, než by se kdo nadál. Ale protože u sebe neměl nikoho než jednu babku špitálnici, jíž přemíra piva poněkud zamlžila mozek, a obecního ranhojiče, který byl smluvně vázán podobné případy obstarávat, Oliver a příroda si svůj spor mezi sebou vyřídili sami. Výsledek byl ten, že Oliver po několika úporných pokusech nabral dech, kýchl a vzápětí zvěstoval chovancům špitálu fakt, že obci přibylo nové břemeno, tím, že spustil křik tak hlasitý, jaký bylo možno rozumně očekávat od novorozeněte mužského pohlaví, jež se těší z vlastnictví onoho vysoce užitečného příslušenství, to jest hlasu, chvíli nemnoho delší než tři a čtvrt minuty.

Sotvaže Oliver podal tento první důkaz volné a patričné funkce svých plic, zašustila klůcková pokrývka, nedbale přehozená přes železnou postel, z podušky se mdlé zvedla bledá tvář mladé ženy a slabý hlas trhaně pronesl slova: „Ukažte mi dítě, než umřu.“

Ranhojič až dosud seděl s tváří obrácenou ke krbu a střídavě si ohříval dlaně u ohně nebo si je mnul. Když mladá žena

promluvila, vstal, přistoupil k hlavám postele a vlídněji, než by od něho byl člověk očekával, pravil:

„Ale jděte, to jsou mi řeči! Vy a umřít? ještě dávno ne!“

„Pámbu uchovej, děvečko zlatá, kdepak!“ přidala svou trošku opatrovnice a chvatně uschovala do kapsáře zelenou skleněnou láhev, jejíž obsah právě v koutě se zřejmým požitkem vychutnávala. „Pámbu uchovej, děvečko zlatá! Až bude tak dlouho na světě jako já, pane, a bude mít svejch třináct dětí a všechny pod drnem až na dvě, a ty dvě se mnou tuhle ve špitále, tak bude mít víc rozumu, než aby zpívala takovouhle, děvečka zlatá, potěš ji pámbu! Jen považte, beruško malá, co to je bejt mámou, jen považte!“

Tento útěšný obraz mateřských vyhlídek zřejmě nestačil vyvolat zamýšlený účinek. Nemocná zavrtěla hlavou a natáhla ruku po dítěti.

Ranhojič jí vložil robě do náruče. Vroucně přitiskla studené bledé rty na dětské čílko; přejela si rukama obličej; zděšeně se rozhlédla; otrásla se; zvrátila se naznak — a skonala. Třeli jí prsa, ruce i spánky; ale krev se již zastavila navždycky. Pronášeli slova naděje a útěchy. Příliš dlouho se předtím chovali cize.

„Je po všem, matko,“ prohlásil konečně ranhojič.

„Ba věru, chudátko, už jo!“ přisvědčila babka a sebrala zátku od zelené láhve, která jí vypadla na polštář, když se shýbala, aby zdvihla dítě. „Chudátko!“

„Nemusíte pro mě hned posílat, matko, kdyby dítě moc plakalo,“ řekl ranhojič, zatímco si velmi rozvážně navlékal rukavice. „Nejspíš že pokoj nedá. Jestli bude plakat, dejte mu cumel s ovesnou kaší.“ Nasadil si klobouk a cestou ke dveřím se ještě zastavil u postele a dodal: „Byla to opravdu hezká mladá žena. Odkudpak přišla?“

„Přinesli ji sem včera večír,“ odpověděla babka, „na rozkaz chudinskýho rady. Našli ji ležet na ulici. Musela ušlapat hezkej

kus cesty, protože měla střevíce nadranc. Ale odkud přišla nebo kam šla, to je u boha.“

Ranhojič se sklonil nad mrtvou a zdvihl jí levou ruku. „Stará historie, vidím,“ prohodil a potřásl hlavou, „žádný snubní prstýnek. Hm! Tak dobrou noc!“

Učený pan medikus se odebral k obědu a opatrovnice, když si nejdříve ještě jednou přihnula ze zelené láhve, usedla na nízkou stoličku před krbem a pustila se do oblékání novorozeněte.

Malinký Oliver Twist byl věru skvělým příkladem pro to, co znamená oblečení! Zabalený do vlnáku, který mu až do té chvíle byl jediným oděvem, mohl být právě tak dítě šlechtické jako žebrácké — i nejpanštější cizinec by byl těžko určil jeho pravé postavení ve společnosti. Když ho však nyní navlékli do starého kalikového prádélka, zežloutlého ve stále týchž službách, vtiskli mu tím poznamenání a cejch a rázem zapadl do své kategorie — obecní dítě — špitálnický sirotek — bédný hladomřivý ošlapek — sebranec, jehož bude život nadosmrti častovat ústrky a ranami, jímž bude kdekdo opovrhovat a jehož nikdo nepolituje.

Oliver plakal z plných plic. Kdyby byl mohl vědět, že je sirotkem, odkázaným na milost a nemilost pánů kostelních výborů a chudinských radů, byl by možná plakal tím hlasitěji.

KAPITOLA DRUHÁ

*Pojednává o tom, jak Oliver Twist vyrůstal
a jakou měl výchovu a zaopatření*

Příštích osm deset měsíců byl Oliver obětí nepřetržitého a soustavného šizení a šalby. Odchovali ho na cumlu. O hladovém a zuboženém stavu osiřelého nemluvněte podala správa špitálu v patřičném čase hlášení správě obce. Správa obce se důstojně dotázala správy špitálu, není-li tou dobou „v ústavě“ ubytována nějaká chovanka, která by byla ve stavu způsobilém poskytovat Oliveru Twistovi něžnou péči a výživu, jíž mu je zapotřebí. Správa špitálu poníženě odpověděla, že není. Poté správa obce velkomyslně a lidumilně rozhodla, aby Oliver byl „dán na vychování“ do útulku, čili jinými slovy, poslán do filiálního špitálu asi tři míle vzdáleného, kde se kolem dvaceti třiceti jiných mladistvých provinilců proti chudinským zákonům, nepřetěžovaných ani přemírou potravy, ani přemírou oblečení, válelo celý den po zemi pod mateřským dozorem obstarožní matrony, která tyto hříšníky přijímala za sazbu a úhradu sedmi a půl pence za hlavičku na týden. Za sedm a půl pence se dá pořídít mnoho, rozhodně dost, aby si dítě přecpalo žaludek, až mu je špatně. Tato obstarožní pěstounka byla žena moudrá a zkušená; věděla, co dětem prospívá — a měla velmi

přesný pojem o tom, co prospívá jí. Proto rezervovala větší část týdenního příspěvku pro svou vlastní kapsu a přidělovala nadějnému obecnímu dorostu dávky ještě hubenější, než jaké mu byly přiřčeny původně. Takto objevila v minimálním minimu minimum ještě minimálnější a prokázala, že je vskutku mimořádným experimentálním filozofem.

Kdekdo zná historku o jiném experimentálním filozofovi, který měl skvělou teorii, že kuň může žít bez žrádla, a jenž ji dokazoval tak úspěšně, že potřebu svého vlastního koně zredukoval až na jediné stéblo slámy denně, a byl by z něho bezesporu vycvičil zvíře velmi ohnivé a bujné bez jakékoli píce vůbec, nebýt toho, že mu pošlo čtyřadvacet hodin předtím, než se mělo prvně nasytit pouhým důkladným douškem vzduchu. Naneštěstí pro experimentální filozofii osoby, jejíž ochranné péči svěřili Olivera Twista, setkávalo se praktické provádění jejího systému obyčejně s podobným výsledkem: neboť právě v okamžiku, kdy se dítěti podařilo žít z nejmenší dávky nejhubenější možné stravy, jako z udělání se v osmi a půl případech z deseti stávalo, že se svěřenec buďto z bídy a zimy rozne-mohl, nebo vinou nedbalého dohledu spadl do ohně, nebo se nešťastnou náhodou bezmála udusil. A v každém takovém případě byl nebohý tvoreček zpravidla povolán na onen svět a tam se shledal se svými předky, jichž na tomto světě nikdy nepoznal.

Občas, došlo-li k nějakému víc než běžně zajímavému soudnímu vyšetřování smrti obecního dítěte, jež bylo přehlédnuto při přestýlání postele nebo nedopatřením smrtelně opečeno, když byl náhodou den mytí — ačkoli taková nehoda byla velice vzácná, neboť jakýkoli úkon podobný mytí byl v útulku řídkým úkazem — porota si zamlouvala klást nepřijemné otázky nebo farníci buřičsky připojovali své podpisy pod formální protest. Ale podobné troufalosti rychle zneškodnilo dobrozdání

ranhojiče a svědectví obecního serbusa; první z nich pokaždé mrtvolku pitval a nic uvnitř nenašel (což bylo nejvýš pravděpodobné) a druhý odpřisáhl bez výjimky všechno, cokoli na něm obec chtěla, což od něho bylo nesmírně obětavé. Kromě toho pořádal obecní výbor do útulku občasně výpravy a pokaždé den předtím posílal serbusa se vzkazem, že přijde. Když přišli páni výboři, byly děti upravené a čisté — a co víc by mohli lidé chtít?

Nelze očekávat, že by takový systém pěstění vydal nějaké zvlášť pozoruhodné nebo bohaté plody. Deváté narozeniny zastihly Olivera Twista jako bledé hubené dítě postavy poněkud drobné a rozhodně útlé. Ale příroda nebo dědičnost zašila do Oliverových prsíček statečného a houževnatého ducha. Ten měl díky skrovné stravě v ústavě habaděj místa, kde se rozpínat; a snad právě té okolnosti lze přičíst, že se hoch vůbec devátých narozenin dožil.

Leč buď jak buď, den jeho devátých narozenin přišel a Oliver ho slavil ve vybrané společnosti dvou jiných mladých pánů v uhelném sklepě, kam byli zamčeni po důkladném výprasku, na němž se podíleli s Oliverem za to, že si bohapustě troufli mít hlad, když vtom paní Mannovou, správkyni a velitelku útulku, najednou vylekala nenadálá podívaná na pana Bumbla, obecního serbusa, kterak se pokouší otevřít vrátka zahradní branky.

„Můj ty smutku! To jsou oni, pane Bumble? To jsou k nám hosti!“ zvolala paní Mannová, když s dobře hraným radostným vytržením vystrčila hlavu z okna. (Zuzko, přiveď Olivera a ty dva spratky nahoru a koukej je umejt.) „Namoutě, pane Bumble, ani nevědí, jak mě těší, že jich vidím, ukrutně mě to těší, vašnosti!“

Jenže pan Bumble byl otylý a ke všemu cholerik, a tak místo aby toto srdečné uvítání oplatil mincí podobnou, nejprv

strašlivě zalomcoval nízkými vrátky a potom jim uštědřil kopanec, jaký by nebyla svedla zasadit žádná jiná noha než právě serbusovská.

„Jezus, jen si představěj,“ zalamentovala paní Mannová a vyběhla ven, protože všichni tři hoši byli zatím již ze sklepa venku — „jen si to představěj! Že jsem mohla zapomenout, že je branka zevnitř na rýgl — kvůli těm mým zlatým dětičkám! Jen jdou dál, vašnosti, líběj dál, pane Bumble, prosím jich!“

Ačkoli toto pozvání provázelo pukrle, které by bylo dokázalo oblomit i srdce kostelního výbora, ani v nejmenším neobměkčilo obecního sluhu.

„Je tohle podle vás, paní Mannová, uctivý a patřičný chování,“ ptal se pan Bumble s úřední holí pevně sevřenou v pěsti, „nechat obecní činovníky čekat u zahradní branky, když sem přijdou stran obecní záležitosti, co se teje obecních sirotků? Uvědomujete si, paní Mannová, že jste, abych se tak vyjádřil, osoba kulaturou pověřená a placená?“

„Věřej mi, pane Bumble, jenom jsem honem povídala těm pár zlatejm dětičkám, co na nich tolika držej, že k nám zrovinka jdou,“ odpověděla paní Mannová velmi poníženě.

Pan Bumble měl velkou představu o svém řečnickém umění i o své důležitosti. Jedno předvedl a druhé obhájil. Začal jihnout.

„No, no, paní Mannová,“ opáčil již klidnějším tónem, „může bejt, jak říkáte — může bejt. Snad abysme šli dovnitř, paní Mannová — anžto přicházím v ouřední věci a musím s vámi něco vyřídit.“

Paní Mannová zavedla serbusa do malého pokoje s cihlovou podlahou, přistrčila mu židli, úslužně mu odebrala dvourohý klobouk i hůl a položila je před něho na stůl. Pan Bumble si setřel krůpěje potu, které mu na čelo vehnala chůze, pohlédl

zálibně na svůj dvourohák a usmál se. Ano, usmál se. I serbusové jsou jen lidé — a pan Bumble se usmál.

„Líběj odpustit, ale nechci jich urazit, co teďka řeknu,“ začala paní Mannová se svůdnou líbezností. „Měli dlouhou cestu, vědí, jinak bych o tom ani nemukla. Teda líbili by kapku si něčeho líznout, pane Bumble?“

„Ani kapičku, ani kapičku,“ odmítl pan Bumble sice vlažným, ale důstojným gestem pravé ruky.

„Já myslím, že si dají říct,“ naléhala paní Mannová, která si všimla tónu jeho odmítnutí i gesta, jež jeho slova provázelo. „Jen malilinkou kapičku — s krapítkem studený vodičky a s kouskem cukříčku.“

Pan Bumble si odkašlal. „No jen malilinkou kapičku,“ domlouvala se paní Mannová.

„Co to je?“ vyzvídal serbus.

„Cože to je? No, čeho musím mít pořád krapet v domě, pane Bumble, abych to mohla těm drahejm dětičkám stříknout do meducínky, když stuňou,“ vysvětlovala paní Mannová a už otvírala koutnici a lovila z ní láhev a sklenku. „Je to jalovcová. Jich nepodfouknu, vašnosti — je to jalovcová.“

„Vy že dětem dáváte takovou meducínu, paní Mannová,“ divil se pan Bumble a napjatě přitom sledoval zajímavý proces míchání nápoje.

„Baže dávám, holátkům zlatejm, i když to je taková drahota,“ odpověděla pěstounka. „To vědí, vašnosti, koukat se na ně, jak mi trpěj rovnou před očima, to bych nesnesla.“

„To ne,“ přisvědčil pan Bumble pochvalně, „to jistě ne. Inu, jste dobrá ženská, paní Mannová, lidská.“ (Právě postavila sklenici na stůl.) „Využiju první příležitosti, abych to připomněl vejboru, paní Mannová.“ (Tu si přitáhl sklenici k sobě.) „Cejtíte s nima jako vlastní matka, paní Mannová.“ (Zamíchal si

jalovcový střík.) „No — s radostí přijímám na vaše zdraví, paní Mannová!“ a na jeden lok měl půl sklenice v sobě.

„A teď teda k věci,“ prohlásil serbus a vytáhl koženou šrajtofli. „To dítě, co bylo nouzově pokřtěný Oliver Twist, má dneska devět let.“

„Dejž mu pánbu zdraví!“ skočila mu do řeči paní Mannová a cípem zástěry si zamnula levé oko do červena.

„A přes nabídnutou vodměnu deseti liber, kterou jsme pozdějc zvýšili na dvacet liber, a přes svrchovaně nejvyšší, a můžu říct nadlidskou námahu ze strany vobce,“ pokračoval Bumble, „se nám dodneška nepodařilo vypátrat, kdo je jeho otcem ani jaký byl domicil, jméno nebo, hm, stav jeho matky.“

Paní Mannová spráskla úžasem ruce, ale po krátkém zamyslení vyhrkla:

„Jak to teda přijde, že má vůbec nějaký jméno?“

Serbus se velmi pyšně vypjal a odpověděl: „To jsem mu vynášel já.“

„Oni, pane Bumble?“

„Já, paní Mannová. Dáváme našim sebrancům jména podle abecedního pořádku. Poslední byl od S — pojmenoval jsem ho Swuble. Tenhle byl na T — tak jsem ho pojmenoval Twist. Ten, co přijde příště, bude Unwin a další po něm Vilkins. Mám už vymyšlený všechny jména až do konce abecedy — a ještě jednou znova kolem, až dojdeme k Z.“

„No ne, vašnosti, voni jsou hotovej literák!“ podivila se paní Mannová.

„Inu, když myslíte,“ odpověděl serbus, tou poklonou zřejmě polichocení, „třeba jsem. Třeba jsem, paní Mannová.“ Dopil jalovcový střík a dodal: „Anžto je Oliver už moc velkej, aby zůstával tady, vejbor rozhodl, že ho vezme zpátky do špitálu. Sám osobně jdu pro něj, abych ho tam odvedl. Tak mi pro něj štandapecde pošlete.“

„Hnedka ho přivedu,“ odpověděla paní Mannová a vyšla za tím cílem z pokoje. A ve chvílce byl Oliver — z něhož mezitím odstranili takovou vrstvu zevního povlaku špíny, která mu obalovala obličej a ruce, jakou bylo možno na jedno umytí odhrnout — svou dobrotivou ochránkyní přiveden do pokoje.

„Pokloň se pánovi, Oliver,“ nařídila paní Mannová.

Oliver vysekl poklonku, která platila dílem serbusovi na židli a dílem dvourohému kastoru na stole.

„Půjdeš se mnou, Oliver?“ zeptal se pan Bumble majestátním hlasem.

Už už měl Oliver na jazyku, že strašně rád půjde s kým-koli, když vtom zvedl oči a spatřil paní Mannovou, která se zatím postavila za serbusovu židli a s hněvivou tváří hochovi hrozila pěstí. Okamžitě se podle toho pokynu zařídil, neboť příliš často se mu ta pěst zaryla do žeber, aby se mu hluboce nevryla do paměti.

„Půjde se mnou *ona*?“ zeptal se chudák Oliver.

„Ne, to nemůže,“ odpověděl pan Bumble. „Ale přijde se na tebe sem tam podívat.“

To nebyla pro hošíka zrovna valná útěcha. Ale třebaže byl ještě malý, přesto měl již dost rozumu, aby sehrál, jako by mu bylo velice líto, že odchází. Přivolat slzy do očí nepůsobilo chlapci žádné velké potíže. Když chce člověk plakát, hlad a nedávné příkoří jsou znamenití pomocníci — a Oliver se rozplakal vskutku velmi přirozeně. Paní Mannová ho počastovala sterým objetím, a co Oliver potřeboval mnohem víc, i krajícem chleba s máslem — aby se snad nezdál příliš vyhládlý, až přijde do špitálu. A tak s krajícem chleba v ruce a s chudinskou čepičkou z hnědého sukna na hlavě odcházel Oliver pod dozorem pana Bumbly z onoho bídného domova, kde tesknotu jeho útlého dětství jaktěživo nezjasnilo jediné vlídné slovo ani pohled. Ale přesto propukl v srdcelomný nářek, když se za ním branka

zavřela. Opouštěl své malé druhy v bídě, a ať byli sebeubožejší, byli to jediní přátelé, jaké kdy poznal — a prvně v životě mu jeho dětské srdce prostoupilo vědomí, že je v tom velkém širém světě sám a sám.

Pan Bumble měřil cestu dlouhým rázným krokem a malý Oliver, který se ho pevně držel za zlatém premoanou manžetu, cupital vedle něho a na konci každé čtvrtmíle se vyptával, budou-li už „brzo tam“. Na tyto dotazy odpovídal pan Bumble velmi úsečně a nevrle, neboť chvilková vlídnost, kterou jalovcový střík v některých srdcích probouzí, tou dobou již vyprchala — a znova byl zas jen serbus.

Oliver nestrávil ve zdech špitálu ještě ani čtvrt hodiny a sotva stačil spořádat další krajíc chleba, když se pan Bumble, který ho hned po příchodu odevzdal do opatrování jedné stařeně, vrátil se sdělením, že toho dne zasedá rada, a oznámil mu, že rada řekla, že se k ní má ihned dostavit.

Protože si Oliver nedovedl dost jasně představit nějakou radu, která je živá a umí mluvit, byl tou zprávou téměř omráčený a nevěděl dost dobře, má-li se smát, nebo plakat. Ale neměl čas o věci přemýšlet, neboť pan Bumble ho klepl holí napřed do hlavy, aby ho probudil, a potom do zad, aby ho popohnal; přitom mu poručil, aby šel s ním, a odvedl ho do velké vybílené místnosti, kde kolem stolu sedělo nějakých osm deset tlustých pánů. V čele stolu, usazen v křesle znatelně výš než ostatní, trůnil obzvlášť tlustý pán s tváří velmi kulatou a červenou.

„Pokloň se vzácné radě,“ řekl Bumble. Oliver si setřel dvě slzičky, které mu ustavičně vázly v očích, a protože neviděl nic jiného, co by při honičce mohlo sloužit za „radu“, než stůl, naštěstí se uklonil tomu.

„Jakpak se jmenuješ, chlapče?“ zeptal se pán na vysokém křesle.

Při pohledu na tolik pánů padl na Olivera takový strach, že se až roztřásl, a když ho serbus znovu klepl přes záda, docela se rozplakal. Z těchto dvou důvodů odpověděl hlasem velmi tichým a váhavým, načež jeden pán, nápadný svou bílou vestou, řekl, že je blbeček. To byla jistě znamenitá pomoc, jak chlapci dodat odvahy a zbavit ho všech rozpaků.

„Chlapče,“ promluvil pán na vysokém křesle, „dávej pozor, co povídám. Myslím, že víš, že jsi sirotek, co?“

„Co to je, prosím?“ zeptal se chudák Oliver.

„Ten kluk je doopravdy blbeček — hned jsem to věděl,“ ozval se pán v bílé vestě.

„Ticho!“ napomenul ho pán, který mluvil předtím. „Snad víš, že nemáš ani otce, ani matku a že tě vychovala obec, to snad víš, ne?“

„Ano, prosím,“ přisvědčil Oliver v hořkém pláči.

„Proč vůbec brečíš?“ zeptal se pán v bílé vestě. A věru že to byl úkaz vskutku neobyčejný. Co jen u všech všudy mohlo být tomu hochovi k pláči?

„Doufám, že se každý večer pěkně modlíš,“ připomněl jiný pán drsným hlasem, „a že jako dobrý křesťan ve všech svých modlitbách pamatuješ na ty, co tě živí a pečují o tebe.“

„Ano, prosím,“ vykoktal hošík. Pán, který promluvil poslední, měl nevědomky pravdu. Byl by to býval důkaz vskutku *pravého* křesťanství, kdyby se byl Oliver modlil za ty, kdo poskytovali stravu a péči *jemu*. Ale nemodlil se, protože ho tomu nikdo nenaučil.

„Nuže, hochu, přicházíš sem, aby ses něčemu naučil a osvojil si nějaké užitečné řemeslo,“ pravil rudolící pán na vysokém křesle.

„A tak zítra ráno v šest začneš dělat konopnou cupaninu,“ dodal nevrlý pán v bílé vestě.

Za sloučení obou těchto dobrodiní v jedinou prostou proceduru, jakou je cupování starých lodních lan na koudel, se Oliver na serbusův příkaz hluboce uklonil a potom ho jeho strážce chvatně odvedl na velký sál, kde hoch na hrubé, tvrdé pryčně vzlykal, až usnul. Věru skvělý příklad, jak lidumilný je anglický zákon. I obecním chudým dovoluje spát!

Nebohý Oliver! Jak tak ležel a spal v blahém nevědomí všeho kolem sebe, jistě netušil, že právě téhož dne dospěl výbor k rozhodnutí, které bude mít lví podíl na tom, jak se budou utvářet všechny jeho příští osudy. Ale stalo se. A s tímto výsledkem:

Členové tohoto výboru byli mužové velice moudří, důvtipní a hloubaví, a když se už jednou stalo, že obrátili pozornost k špitálu, rázem objevili, na co by obyčejní lidé nebyli přišli jaktěživi — že se v něm chudým líbí. Že je to učiněný veřejný zábavní podnik pro chudší vrstvy; hostinec, kde se nic nemusí platit, kde se, jak je rok dlouhý, podává bezplatná snídaně, oběd, svačina a večeře; prostě pozemský ráj, kde je jen samá hra a žádná práce. „Oho!“ řekl si výbor s chytráckou tváří. „Od toho tu jsme my, abychom to dali do pořádku — všemu tomu uděláme krátký konec.“

A tak se usnesli na zásadě, že všichni chudí budou mít na vybranou (neboť nikoho nechtějí nutit, kdepak) buďto pomaloučku umřít hladu v ústavě, nebo rychle mimo něj. S tím cílem na mysli si od vodárny zajistili nepřetržitou a neomezenou dodávku vody a od obchodníka s obilím občasnou dodávku malých množství ovesné krupice a vydávali třikrát denně porci řídké kaše, dvakrát v týdnu s přidavkem jedné cibule a v neděli s půlkou žemle. S ohledem na ženy zavedli ještě mnoho jiných moudrých a lidumilných předpisů, jež není nutné opakovat; poněvadž rozvodové řízení v Sudích Dvorech bylo velice nákladné, laskavě se uvolili rozlučovat chudé manžele sami,

a místo aby nutili manžela, aby se o svou rodinu staral, jak si počínali až dosud, prostě mu rodinu odňali a udělali z něho svobodného muže! Nelze odhadnout, kolik žadatelů o úlevu v těchto dvou bodech by se bylo vyrojilo ze všech společenských vrstev, nebýt tato úleva vázána na špitál. Avšak výboři byli hlavy prozíravé a proti takovému nebezpečí se pojistili: úleva byla nerozlučně spjata se špitálem a ovesnou kaší. A to lidi odstrašovalo.

Prvních šest měsíců po převedení Olivera Twista se tento režim dodržoval zvlášť přísně. Zpočátku byl trochu drahý, neboť stouply účty pohřebního ústavu a také bylo nutno dát všem chovancům špitálu zabrat ve švech šaty, které po několika týdnech kašové diety plandaly na jejich vyhublém, scvrklém těle jako pytel. Ale stejně jako se tenčily postavy chovanců, tenčil se i jejich počet v ústavě — a výbor jásal.

Místnost, kde hoši dostávali jíst, byla kamenná haluzna s velkým měděncem na jednom konci, a z toho kotle rozdílil správce, za tím účelem opásaný zástěrou a za asistence jedné nebo dvou špitálnic, v hodinách jídla sběračkou kaši. Této slavnostní krmě dostal každý hoch polévkový koflík a nic víc — vyjma ve dny velkých veřejných svátků, kdy kromě toho dostal ještě osminku libry chleba. Misky nebylo třeba nikdy mýt. Hoši je vždycky vydřeli lžicí, že zas jen svítily, a když je takto vyleštili (což nikdy netrvalo tuze dlouho, neboť lžíce byly bezmála stejně velké jako misky), seděli s očima přilepenýma na měděncem s výrazem tak chtivým, jako by od minuty byli hotovi spolknout nejen kotel, ale i celé jeho cihlové obezdění; přitom se neúnavně zabývali horlivým cucáním prstů ve snaze zachránit kdejakou zbloudilou kapičku kaše, která jim na ně snad náhodou stříkla. Hoši mívají obyčejně znamenitou chuť k jídlu. Oliver Twist a jeho druhové snášeli muka pomalého moření hladem tři měsíce, až konečně byli tak vyhladovělí

a zdivočelí, že jeden hoch, jenž byl na svůj věk velký a podobné dítě nebýval zvyklý (neboť jeho otec míval malou veřejnou jídelnu), svým kamarádům ponuře naznačil, že nedostane-li denně jednu misku kaše navíc; má strach, aby se jedné krásné noci nesebral a nesnědl chlapce, který spí vedle něho, a to byl náhodou slabý pacholíček útlého věku. Velký hoch měl divoký, hladový pohled a chlapci mu slepě uvěřili. Konala se porada a metal se los, kdo má toho dne jít po večeři k správci a požádat o přídavek — a los padl na Olivera Twista.

Nadešel večer a hoši zaujali místa u stolu. Správce v obvyklém kuchařském přstrojení se postavil k měděnci a jeho špitálské pomocnice si stouply za něj. Každý hoch dostal svou porci kaše a dlouhou modlitbou se štědrě děkovalo za skoupý božídárek. Kaše zmizela; chlapci si začali šuškat a mrkali na Olivera, jeho přímí sousedé ho šfouchali loktem. Ačkoli ještě takové dítě, byl hlady zoufalý a z bídy všeho schopen. Vstal od stolu, s miskou a lžící v ruce popošel ke správci a vlastní odvážností poněkud polekaný řekl:

„Prosím, pane, já bych chtěl ještě trochu.“

Správce byl tlustý, statný muž —, ale zbledl jako stěna. V strnulém úžasu poulil několik vteřin na malého buřiče oči a potom se podepřel o měděnec, aby neupadl. Pomocnice byly zkoprnělé údivem, hoši strachy.

„Cože?“ vyrazil ze sebe správce konečně slabým hlasem.

„Prosím, pane,“ opakoval Oliver, „já bych chtěl ještě trochu.“

Správce se rozehnal sběračkou Oliverovi po hlavě, sevřel ho v pažích jako v kleštích a ječivým křikem volal serbusa.

Výbor právě vážně rokoval v důvěrném sezení, když se pan Bumble ve velkém rozčilení vřítíl do síně a na adresu pána na vysokém křesle vyhrkl:

„Pane Limbkins! Odpusťte, prosím, vašnosti, ale Oliver Twist chtěl ještě!“

Všemi to trhlo. Na kdekteré tváři se zračilo zděšení.

„Ještě?“ opáčil pan Limbkins. „Vzpamatujte se, Bumble, a odpovězte mi jasně. Rozumím vám dobře, že chtěl ještě, když už snědl večeri vyměřenou stravovacím řádem?“

„Ano, prosím,“ přisvědčil Bumble.

„Ten kluk bude viset,“ prohodil pán v bílé vestě. „Ten kluk bude jednou viset, to vím.“

Nikdo s proroctvím jasnozřivého pána nepolemizoval. Rozpředla se živá rozprava. Nařídili Olivera okamžitě zavřít do separace a druhý den vylepili na vnější stranu vrat vyhlášku nabízející odměnu pěti liber komukoli, kdo obci sejme z beder starost o Olivera Twista. Čili jinými slovy, nabízeli pět liber a Olivera Twista komukoli, ať muži nebo ženě, kdo potřebuje učedníka na jakékoli řemeslo, obchod nebo zaměstnání.

„Nic jsem ještě v životě nevěděl tak jistě,“ prohlásil pán v bílé vestě, když nazítří ráno klepal na vrata a četl si ceduli, „nic jsem v životě nevěděl tak jistě, jako že tenhle kluk bude jednou viset.“

Poněvadž zamýšlím v dalším ukázat, měl-li pán v bílé vestě pravdu nebo ne, ubíral bych možná tomuto vyprávění na zajímavosti (za předpokladu, že vůbec zajímavé je), kdybych se odvážil napovědět již nyní, vzal-li život Olivera Twista takový násilný konec nebo ne.

KAPITOLA TŘETÍ

Vypravuje, jak Oliver Twist měl velice namále a byl by dostal místo, které by rozhodně nebývalo sinekurou

Celý týden po spáchání onoho bohaprázdného a rouhavého deliktu, že žádal o přídavek, zůstal Oliver v přísné samovazbě v tmavé a pusté komoře, do níž ho ve své moudrosti a milosti dal výbor uvrhnout. Na první pohled se nezdá nerozumné předpokládat, že kdyby byl choval náležitý pocit úcty k předpovědi pána v bílé vestě, byl by jednou provždy založil věštecký věhlas onoho mudrce tím, že by byl jeden cíp kapesníku uvázal na skobu ve zdi a na druhý by byl zavěsil sebe. Uskutečnění tohoto činu však stála v cestě jedna překážka, totiž fakt, že kapesníky jakožto předmět nesporně přepychový byly z výslovného rozkazu výboru shromážděného v radě, usnesením slavnostně vydaným a potvrzeným vlastnoručními podpisy i pečeti, pro všechny příští časy a věky nosu obecních chudých odepřeny. Ještě závažnější překážkou pak bylo Oliverovo mládí a dětinskost. Celý den jen usedavě plakal, a když nadešla dlouhá, truchlivá noc, zakryl si malýma ručkama oči, aby neviděl tmu, schoulil se do koutka a snažil se spát; ale co chvíli se s úlekem probouzel a celý roztřesený se tulil těsněji a těsněji ke zdi, jako by mu její povrch i přes svou studenost

a tvrdost byl v temnotě a osamělosti, jež ho obklopovaly, jistou záštitou.

Nechť se však nepřátelé našeho chudinského systému nedomnívají, že Oliverovi bylo po dobu jeho uvěznění v samovazbě odepřeno všechno dobrodiní pohybu, potěšení ze společnosti nebo milosrdenství náboženské útěchy. Pokud se týká pohybu, bylo pěkně studené počasí a Oliver směl každé ráno vykonávat tělesnou očistu mytím pod pumpou na kamenném dvoře pod dohledem pana Bumbly, který ho přitom chránil před nastydnutím a vléval mu do žil hřejivý pocit tím, že ho vytrvale častoval holí. Pokud se týká společnosti, přiváděli ho každý druhý den do síně, kde hoši jedli, a tam v družném kruhu dostal výprask jako veřejnou výstrahu a odstrašující příklad pro ostatní. A milosrdenství náboženské útěchy nejenže mu neodpírali, nýbrž denně ho v čas večerního modlení kopanci přihnali do téže haluzny a tam směl čerpat útěchu z poslouchání společné pokorné modlitby, rozšířené o zvláštní vložku vsunutou na příkaz výboru, v níž hoši úpěnlivě prosili boha, aby je učinil dobrými, ctnostnými, spokojenými a poslušnými a uchránil je od hříchů a nepravostí Olivera Twista, v modlitbě jasně označeného za bytost stojící pod výhradní záštitou a ochranou zlých mocností a za výtvor vyšlý přímo z dílny samého satanáše.

I přihodilo se jednoho rána, právě když se Oliverova situace vyvíjela takto slibně a utěšeně, že se po Hlavní třídě ubíral pan Gamfield, mistr kominický, a všemožně si lámal hlavu, jak a čím by zaplatil jisté nedoplatky nájemného, na jejichž vyrovnání začal jeho domácí pán velmi nepříjemně naléhat. Ani při nejoptimističtější odhadu nedokázal pan Gamfield vyšroubovat své finanční možnosti tak, aby mu do žádané částky nechybělo pět liber, a v jakémisi počtářském třeštění týral střídavě mozek sobě a hřbet oslovi, když vtom došel ke špitálu a do oka mu padla cedule vylepená na vratech.

„Pr-r!“ řekl pan Gamfield oslovi.

Osel tonul v hluboké roztržitosti — snad dumal, je-li mu souzeno dočkat se počastování nějakým tím zeleným košťálem, až doveze na místo dva pytle sazí, které má naložené na vozíku —, a proto povel vůbec nezaznamenal a loudavě se pachtil dál.

Pan Gamfield zahučel pustou kletbu zatracující osla vůbec, ale obzvlášť těžce jeho oči, rozběhl se za ním a uštědřil mu takovou ránu do hlavy, že by byla každou jinou lebku než oslí nevyhnutelně prorazila. Potom ho popadl za uzdu a prudce mu strhl hubu stranou jako něžnou připomínku, že není svým pánem, a touto metodou konečně osla obrátil. Potom mu dal ještě jednu ránu do hlavy, jen aby ho trochu přiomráčil, než se k němu vrátí. Když skončil tyto přípravy, zamířil k vratům, aby si vyhlášku přečetl.

U vrat právě stál s rukama za zády pán v bílé vestě, jenž před malou chvílí pronesl v radní síni několik hlubokomyslných výroků. Byl svědkem malé nepohody mezi panem Gamfieldem a oslem, a když řečený muž přistoupil k vratům, aby si přečetl ceduli, radostně se usmál, neboť na první pohled viděl, že pan Gamfield je přesně takový pán, jakého Oliver Twist potřebuje. Rovněž pan Gamfield se usmál, když vyhlášku přelouskal, neboť pět liber byla zrovna částka, kterou si tolik přál sehnat —, a pokud šlo o hochu, který ji zatěžoval, tu již pan Gamfield věděl, jaký je ve špitále stravovací režim, a proto měl jistotu, že chlapec bude hezky droboučký exemplář, právě vhodný k prolézání a vymetání průduchů regulovaných klapkami. Přeslabikoval si tedy ceduli ještě jednou, od samého začátku až do konce, a potom si na znamení ponížené úcty pošoupl na hlavě beranici a oslovil pána v bílé vestě.

„Tuhle ten hoch, vašnosti, co ho chce dát obec do učení...“
osmělil se pan Gamfield.

„Jistěže, dobrý muži,“ pravil pán v bílé vestě s blahovolným úsměvem. „Co má být?“

„Dyby jako obec chtěla, aby se vyučil náramně pěknému řemeslu v zavedeném a počestném kominickém závodě,“ pokračoval pan Gamfield, „tak já zrovinka učedníka potřebuju a hnedka bysem si ho vzal.“

„Pojďte dál,“ vyzval ho pán v bílé vestě. Pan Gamfield se okamžik pozdržel, jen co si odskočil a dal oslovi ještě jednu ránu do hlavy a znovu mu škulb hubou na výstrahu, aby mu v jeho nepřítomnosti neujel, a potom následoval pána v bílé vestě do místnosti, kde ho Oliver prvně spatřil.

„Je to šeredné řemeslo,“ prohodil pan Limbkins, když Gamfield znovu projevil své přání.

„Kolikrát se už malí chlapani taky v komíně udusili,“ připomenul jiný pán.

„To jen proto, že mistr slámu namočil, než ji podpálil v komíně, aby dostal kluka dolu,“ odpověděl Gamfield. „To je pak jen samej kouř a žádněj plamen — jenže kouř není nic platnej, když jeden chce kluka přinutit, aby slez, anžto kouř ho jen uspí, a to maj právě kluci rádi. Kluci jsou náramně paličatí, páni, a ukrutně líný, a není nad pořádněj fajr, když je jeden chce dostat dólu natotata. A je to taky milosrdný, páni, anžto když kluk v komíně uvízne, tak trošku mu připíct nohy, hned ho to popožene, aby se koukal vyškrábat ven.“

Toto vysvětlení zjevně pána v bílé vestě nesmírně bavilo, ale pohled, který na něj vrhl pan Limbkins, mu jeho veselost okamžitě zarazil. Potom sestrčil výbor hlavy dohromady a několik minut rokoval, ale hlasem tak tlumeným, že bylo slyšet pouze slova „úspora výloh“, „dobrý dojem v knihách“ a „uveřejnit zprávu tiskem“. A ta byla možno zaslechnout jedině proto, že se s velkým důrazem velmi často opakovala.

Konečně šeptání ustalo, a když členové výboru znovu zaujali svá místa i důstojné vzezření, pan Limbkins pravil:

„Uvážíli jsme váš návrh a nemůžeme ho schválit.“

„Vůbec ne,“ potvrdil pán v bílé vestě.

„Rozhodně ne!“ připojili se ostatní výboři.

Protože na panu Gamfieldovi čirou náhodou lpělo slabé podezření, že již tři nebo čtyři učedníky umlátil, napadlo ho, nevzal-li si snad výbor z nějakého nevysvětlitelného rozmaru do hlavy, že při svém rozhodování má brát zřetel na tuto okolnost pro projednávanou otázku zcela irelevantní. Stalo-li se tak vskutku, bylo to v křiklavém rozporu s jejich obvyklým způsobem vyřizování obchodních záležitostí; ale nicméně, ponevadž nijak zvlášť netoužil tyto pověsti křísit, jenom mačkal v rukou čepici a volným krokem odcházel od stolu.

„Tak vy mi ho teda nedáte, páni?“ zeptal se pan Gamfield, když se u dveří ještě zastavil.

„Ne,“ odpověděl pan Limbkins, „neboť aspoň myslíme, když to je takové šeredné řemeslo, že by vám mělo stačit o něco menší výučné, než jaké jsme nabídli.“

Panu Gamfieldovi se rozjasnil obličej, když se rychlým krokem vrátil ke stolu a řekl:

„Tak co dáte, páni? Jářku, přec nebudete chudýho člověka přesmoc tlačit! Tak co dáte?“

„Podle mého je tři libry a půl až až,“ prohlásil pan Limbkins.

„To je o půl libry přeplaceno,“ ozval se pán v bílé vestě.

„Jářku, páni,“ opáčil Gamfield, „udělejte to čtyry libry. Udělejte to čtyry libry a máte ho na věčný čas z krku. Platí?“

„Tři a půl,“ opakoval pan Limbkins pevně.

„Helejte, páni. Říznem to teda napůl,“ naléhal Gamfield. „Tři libry a tři čtvrtě.“

„Ani o trůník víc,“ zněla neústupná odpověď páně Limbkinsova.

„Sedřeli byste ze mě kůži, páni,“ bránil se Gamfield již zviklaně.

„Ale jděte, jděte, nesmysl!“ namítl pán v bílé vestě. „Byl by laciný i bez jediné vindry výučného. Berte ho a nehloupněte, člověče! Je to kluk pro vás jako stvořený. Sem tam potřebuje hůl, ta mu jen poslouží — a jeho strava vás nemusí přijít zrovna draho, protože co se narodil, ještě neměl žaludek plný. Ha, ha, ha!“

Pan Gamfield se počouchle rozhlédl po tvářích kolem stolu, a když na všech viděl úsměv, poněnáhlu se začal usmívat i sám. Pláclí si. Pan Bumble dostal ihned rozkaz, aby ještě téhož dne odpoledne přivedl Olivera Twista k smírčímu soudci k podpisu a k schválení jeho učební smlouvy.

V souhlase s tímto rozhodnutím propustili malého Olivera k jeho nesmírnému údivu z vězení a nařídili mu, aby si oblékl čistou košili. Sotva tento velmi neobvyklý prostocvik dokončil, již mu pan Bumble vlastníma rukama přinesl misku kaše a k ní sváteční porci osminky libry chleba. Při této úžasné podívané se Oliver hrozně žalostně rozplakal, neboť se nikoli nepřirozeně domníval, že se výbor jistě rozhodl za nějakým praktickým účelem ho zabít, protože jinak by ho jaktěživo nezačali takhle vykrmovat.

„Nebreč, ať nemáš červený voči, Olivero, ale pěkně sněz, co tady máš, a buď za to vděčnej,“ pravil pan Bumble nabubřele majestátním tónem. „Uděláme z tebe učedníka, Olivero.“

„Učedníka, pane?“ zvolalo dítě, roztrášené strachem.

„Tak, tak, Olivero,“ přitakal pan Bumble. „Ty hodný a blažohřešený páni, co se vo tebe všichni staraj jako rodiče, Olivero, když už sám žádný nemáš, tě chtějí dát na učení, dát ti základ pro život a udělat z tebe mužskýho — třeba to pro vobec znamená výdaj tří a půl libry! — Tři a půl libry, Olivero! — sedumdesát šilinků! — jedno sto a čtyřecet šestipencí! — a to všechno za nehodnýho sirotka, kterýho nikdo nemůže mít rád!“

Když se pan Bumble odmlčel, aby po tomto proslovu, proneseném hrozným hlasem, opět nabral dech, po tvářičce ubohého dítěte se rozkutálely slzy a propuklo v hořký pláč.

„Ale jdi,“ řekl pan Bumble trochu méně nabubřele, neboť mu v jeho samolibosti lichotilo, když viděl, jaký účinek vyvolala jeho výmluvnost. „Ale jdi, Olivere! Utri si rukávem od kabátku oči a nebreč si do kaše — to je přec ukrutná hloupost, Olivere, tohle dělat.“ A jistěže byla, protože v kaši bylo už beztak vody až dost.

Cestou k smírčímu poučoval pan Bumble Olivera, že se od něho nechce nic víc, než aby se tam tvářil vesele a spokojeně, a že se ho pán zeptá, jestli chce jít do učení, aby odpověděl, to že by opravdu hrozně rád. Obou těch příkazů slíbil Oliver uposlechnout, a to tím spíš, že mu pan Bumble mimoto ještě šetrně naznačil, že kdyby to či ono nesplnil, nikdo nemůže vědět, jak to s ním dopadne. Když došli do úřadovny, zavřel ho pan Bumble samotného do malé komůrky a napomenul ho, aby tam počkal, dokud si pro něho zas nepřijde.

Tam zůstal chlapec a s rozbušeným srdcem čekal půl hodiny. Po uplynutí této doby strčil konečně pan Bumble do dveří hlavu, tentokrát neozdobenou dvourohým kloboukem, a pravil hlasitě:

„Tak, Olivere, pojd', hošíčku, ukázat se pánovi!“ Jen ta slova pronesl, nasadil si pan Bumble přísný a hrozivý výraz a tlumeným hlasem dodal: „Pamatuj, co jsem ti řekl, kluku ničemná!“

Při tomto poněkud protikladném způsobu oslovení vypouklil Oliver nevinně oči panu Bumblovi do tváře, ale tento pán předešel jakékoli jeho vyjádření v té věci tím, že ho ihned odvedl do vedlejší místnosti, jejíž dveře byly otevřené. Byla to prostorná místnost s velikým oknem. Za psacím stolem seděli dva staří pánové s napudrovanými vlasy; jeden z nich četl noviny, kdežto druhý studoval s přispěním okulárů ze želvoviny

malý list pergamenu, který ležel před ním. Před stolkem stál na jedné straně pan Limbkins a na druhé, s tváří částečně umytou, pan Gamfield; mimoto postávali v místnosti dva nebo tři hřmotní mužové v holínkách.

Starý pán s brýlemi začal ponenáhlu nad svým kouskem pergamenu klímat, a když pan Bumble postavil Olivera před psací stůl, nastala krátká pauza.

„To je ten hoch, Vaše Blahorodí,“ ohlásil pan Bumble. Starý pán, který četl noviny, zvedl na okamžik hlavu a zatáhl druhého pána za rukáv, načež se posledně řečený starý pán probral.

„Á, to je ten hoch?“ zeptal se starý pán.

„To je von, prosím,“ přisvědčil pan Bumble. „Pokloň se panu smírčímu, hošíčku.“

Oliver se vzbopil a poklonil se, jak nejuctivěji dovedl. S očima upřenýma na napudrované hlavy hodnostářů totiž právě dumal, rodí-li se všechny vrchnosti už s tím bílým práškem na hlavě a jsou-li právě proto od té chvíle již navždy vrchnostmi.

„I hledme,“ pravil starý pán, „to se mu asi kominictví moc líbí, co?“

„Je do toho celej divej, Vaše Blahorodí,“ opáčil Bumble a potají Olivera štípl, aby mu dal na srozuměnou, že udělá líp, když neřekne, že ne.

„A tedy *chce* být kominíkem, že?“ vyptával se starý pán dále.

„Kdybysme ho zejtra dali učit na každý jiný řemeslo, tak v tu ránu by od něj utek, Vaše Blahorodí,“ odpověděl Bumble.

„A tento muž, co má být jeho mistrem — vy, pane — budete s ním zacházet vlídně a živit ho a vůbec o něho pečovat, jak se sluší a patří, že?“ pravil starý pán.

„Když už jednou řeknu, že jo, tak to taky tak myslím,“ odpověděl pan Gamfield zarputile.

„Vaše řeč zní drsně, příteli, ale vypadáte na počestného, dobrosrdečného člověka,“ pravil starý pán, když stočil brýle

směrem k uchazeči o Oliverovo výučné, jehož zlotřilý obličej byl učiněné zrcadlo vši krutosti. Ale smírčí byl napůl dětinský, a proto se od něho nedalo rozumně očekávat, že rozpozná to, co jiní lidé.

„To taky doufám, že jsem, pane,“ prohlásil pan Gamfield s ohyzdně sladkým úsměvem.

„Nepochybuji, že jste, příteli,“ odpověděl starý pán, nasadil si brýle pevněji na nos a rozhlédl se po stole, kde má kalamář.

To byla rozhodující chvíle Oliverova života. Kdyby byl kalamář stál na místě, kde podle mínění starého pána být měl, byl by do něho pán namočil pero a podepsal učební smlouvu, a v ten okamžik by byl pan Gamfield Olivera popadl a odvedl. Avšak protože tomu osud chtěl, měl kalamář přímo pod nosem, a z toho vyplynulo, jak se samo sebou rozumí, že ho hledal po celém stole, ale nenašel ho. A že se při tom hledání náhodou podíval také přímo před sebe, zachytil jeho zrak bledou a vyděšenou tvář Olivera Twista, který přes všechny Bumblovy varovné pohledy a štípance pozoroval odporný obličej svého budoucího pána s výrazem prostoupeným hrůzou a bázní tak zřejmou, že si ho nemohl mylně vykládat ani poloslepý smírčí.

Starý pán se zarazil, odložil pero a podíval se z Olivera na pana Limbkinse, který se snažil tvářit vesele a rádoby lhotejně šňupal.

„Ale hošíčku!“ zvolal starý pán a nahnul se přes psací stůl. Oliver sebou při tom zvuku škubl. Snadno ho lze za to omluvit — starý pán totiž pronesl ta slova vlídně a neznámé zvuky člověka lekají. Prudce se roztrásl a propukl v pláč.

„Ale hošíčku!“ pravil starý pán. „Vypadáš nějaký bledý a vyděšený. Co ti je?“

„Stoupněte si kousek dál od něho, serbusi,“ nařídil druhý smírčí, odložil noviny a se zájmem v tváři se naklonil kupředu. „No, chlapče, hezky pověz, co ti je — nic se neboj.“

Oliver padl na kolena, sepal ruce a úpěnlivě prosil, aby ho znovu dali zavřít do té tmavé komory — aby ho mořili hladu — bili ho — třeba i zabili, když budou chtít — všechno raději, než aby ho poslali pryč s tím strašným člověkem.

„No ne!“ zvolal pan Bumble a s krajně okázalou důstojností zdvihl ruce i oči. „No ne, Oliver! Už jsem v životě viděl hodně mazanejch a potměšilejch sirotků, ale ty jsi snad ze všech těch nestoudníků nejhorší.“

„Budte zticha, serbusi,“ přikázal druhý starý pán, když pan Bumble ze sebe vysoukal tento složitý superlativ.

„Račte odpustit, Vaše Blahorodí,“ namítl pan Bumble, který nemohl uvěřit, že slyšel správně. „To mluvilo Vaše Blahorodí ke mně?“

„Ano. Budte zticha!“

Pan Bumble zkoprněl úžasem. Obecnímu sluhovi poroučet, aby byl zticha! Morální revoluce!

Starý pán v brýlích ze želvoviny pohlédl na svého druha a ten významně přikývl.

„Tuto učební smlouvu odmítáme schválit,“ rozhodl starý pán a s těmi slovy odhodil list pergamenu stranou.

„Doufám,“ koktal pan Limbkins, „doufám, že na základě nedoloženého svědectví pouhého dítěte nedospěje slavný soud k úsudku, že se obecní činovníci provinili jakýmkoli nepatřičným jednáním.“

„Soud není povinen pronášet v té věci jakýkoli úsudek,“ opáčil druhý starý pán ostře. „Odveďte chlapce zpátky do špitálu a zacházejte s ním vlídně. Zdá se, že to potřebuje.“

Téhož večera pán v bílé vestě nejvýš rozhodně a určitě prohlásil, že Oliver nejen skončí na šibenici, ale že ho nádavkem k tomu ještě vykuchají a rozčtvrtí. Pan Bumble potřásl s ponurou tajemností hlavou a řekl, že by si přál, aby Oliver šel do sebe, a k tomu pan Gamfield dodal, že by si přál, aby šel

k němu — což, ačkoli ve většině otázek byl se serbusem zajedno, vypadalo jako přání diametrálně odlišného charakteru.

Nazítří ráno bylo veřejnosti znovu oznámeno, že Oliver Twist je opět „k mání“, a že kdokoli je ochoten se uvázat v jeho majetnictví, dostane vyplaceno pět liber odměny.

KAPITOLA ČTVRTÁ

*Oliverovi se nabízí jiné místo, a tak učiní
první krok do občanského života*

Vznešené rodiny, nemohou-li mladému muži, který dospívá, zajistit výhodné postavení ani stávajícím vlastnictvím, ani majetkovým nápadem zpětným, budoucím nebo očekávaným, mívají velmi zhusta ve zvyku poslat ho na moře. Řídě se příkladem tak moudrým a prospěšným, vstoupil výbor v společnou úřadu, nebylo-li by výhodné Olivera Twista vypravit na nějakou malou obchodní loď, plující do některého pěkného nezdravého přístavu. Tento plán se nabízel jako to nejlepší, co lze s hochem vůbec počít, neboť bylo pravděpodobné, že ho pán lodi jednoho krásného dne v laškovné náladě po obědě umrská nebo mu železnou tyčí rozrazí lebku —, kterážto kratochvíle, jak je všeobecně známo, je u pánů onoho druhu zábavou velice oblíbenou a běžnou. Čím déle pohlížel výbor na příklad z tohoto hlediska, tím všestrannější se jevíly výhody toho kroku, a tak dospěl nakonec k závěru, že jediná cesta, jak se o Olivera účinně postarat, je poslat ho bez meškání na moře.

Vyslali tedy pana Bumbla na předběžné výzvědy s tím cílem, aby se porůznu přeptal, nenašel-li by se někde takový či onaký

kapitán, který hledá mladého plavčíka bez přítelíčka na světě, a právě se pan Bumble vracel do špitálu, aby podal zprávu o výsledku svého pátrání, když vtom se u vrat srazil s nikým menším než s panem Sowerberrym, místním pohřebníkem.

Pan Sowerberry byl velký, vyzábělý, hranatý muž, oblečený do oblýskaných černých šatů, spravovaných bavlněných punčoch téže barvy a tomu odpovídajících střeveců. Příroda ho sice nenadala usměvavými rysy, ale vcelku s velkou oblibou pěstoval stavovský humor. Měl pružný krok a jeho obličej prozrazoval žertovné rozpoložení, když přistoupil k panu Bumblovi a srdečně mu potřásl rukou.

„Vzal jsem právě míru těm dvěma ženským, co včera umřely, pane Bumble,“ ohlásil pohřebník.

„Z vás bude jednou ještě boháč, pane Sowerberry,“ prohlásil serbus a hrábl palcem a ukazováčkem do tabatěrky, z níž mu pohřebník nabízel a která byla důmyslnou miniaturou sklápovací rakve. „Járku, z vás bude jednou ještě boháč, pane Sowerberry,“ opakoval pan Bumble a přátelsky přitom poklepal holí pohřebníkovi na rameno.

„Myslíte?“ zeptal se pohřebník tónem, který pravděpodobnost této události napůl připouštěl a napůl popíral. „Ceny povolené výborem jsou strašně knop, pane Bumble.“

„Však ty vaše rakve taky,“ opáčil serbus s náběhem k smíchu navlas tak patrným, jak si smí dovolit velký hodnostář.

To pana Sowerberryho náramně pobavilo, jak se od něho také samozřejmě čekalo, a rozesmál se, že dlouho nevěděl, kdy přestat. „No teda, pane Bumble,“ řekl konečně, „to se musí přiznat, od toho času, co se zavedl ten nový stravovací řád, jsou rakve krapet užší a mělčí, než bývaly předtím —, ale nějaký ten výdělek jeden mít musí, pane Bumble. Řádně vyschlé dřevo je drahé zboží, pane, a všechno železné kování sem vozíme po vodě až z Birminghamu.“

„Inu jo,“ řekl pan Bumble, „každý řemeslo má svý stinný stránky. Přiměřenej vejdělek je samo sebou docela přípustnej.“

„Ovšem, ovšem,“ přisvědčil pohřebník. „A když nevydělám zrovna na tomhle artiklu nebo na tom, no, nakonec si přeci jen nějak přijdu na své, víme? He, he, he!“

„Ba právě,“ přikývl pan Bumble.

„Ačkoli musím říct,“ pokračoval pohřebník, navazuje na nit svých vývodů tam, kde ji obecní sluha přetrhl, „ačkoli musím říct, pane Bumble, že musím zápolit s jednou obrovskou nevýhodou — že totiž právě tlustí odcházejí nejdřív. Takoví, co viděli lepší časy a dlouhý roky platili obecní dávky, zhasínají první, když přijdou do špitálu — a dejte si říct, pane Bumble, takové tři čtyři coule na to, než kolik jeden počítal, udělají člověku pořádnou díru do rozpočtu — zvlášť když má jeden na starost ještě rodinu, pane.“

Poněvadž to pan Sowerberry říkal s náležitým rozhořčením člověka, jemuž se děje krivda, a poněvadž pan Bumble vyciňoval, že to nakonec vlastně vrhá jistý stín na čest obce, pokládal posléze jmenovaný pán za radno změnit předmět hovoru. A protože mu v hlavě ležel především Oliver Twist, zavedl hovor na něj.

„Abych nezapomněl,“ začal pan Bumble, „nevíte náhodou vo někom, kdo potřebuje hocha, co? Obecního sirotka na vyučení, co nám je pro tu chvíli přítěží — žernovem, abysme tak řekli, na kulaturním krku? Za skvělejšch podmínek, pane Sowerberry, za skvělejšch podmínek!“ Mezi řečí zdvihl pan Bumble hůl k vyhlášce nad hlavou a třikrát důrazně klepl na slova „pět liber“, vysazená samými velkými písmeny ze stojaté latinky obrovských rozměrů.

„I sakulente,“ zvolal pohřebník a uchopil pana Bumble za zlatem oprýmkovanou klopou jeho úředního kabátu, „vždyť zrovinka o tom jsem si s vámi chtěl promluvit. Abyste

věděl — jejda, to jsou nóbl knoflíky, pane Bumble! Ještě jsem si jich ani nevšiml.“

„To si myslím, jsou moc pěkný,“ přisvědčil serbus, sklonil hlavu a pyšně se zadíval na velké mosazné knoflíky, které mu zdobily kabát. „Je na nich vypresovaný to samý co na vobecní pečeti — milosrdnej Samaritán, jak ošetřuje nemocnýho a zraněnýho člověka. Ten kabát jsem dostal vod vejboru prezentem k Novýmu roku, pane Sowerberry. Prvně jsem ho měl na sobě, pamatuju, když jsem asistoval při vyšetřující porotě stran toho zbídačelýho kramáře, co umřel vo půlnoci v tom průjezdu.“

„Už si vzpomínám,“ potvrdil pohřebník. „Porota tenkrát rozhodla: Smrt zaviněná prochladnutím a nedostatkem základních životních potřeb — mám pravdu?“

Pan Bumble přikývl.

„A vynesla myslím vůbec zvláštní výrok,“ pokračoval pohřebník, „protože připojila nějaký dodatek jako v tom smyslu, že kdyby býval chudinský dozorce...“

„Chm! Bláznovství!“ přerušil ho serbus. „Kdyby si vejbor měl všímat všech nesmyslů, co taková nevědomá porota nažvaní, to by měl práce, že by nevěděl co dřív.“

„Svatá pravda,“ přisvědčil pohřebník. „To by teda měl.“

„Porotci,“ pravil pan Bumble a sevřel hůl pevně v hrsti, jak mívával ve zvyku, když se v něm začínala bouřit krev, „porotci jsou nekramotná, sprostá, potměšilá cháska.“

„To teda jsou,“ přikývl pohřebník.

„Nemají v sobě kusa filozofie nebo hospodářskýho rozhledu, ani co by za nehet vešlo,“ řekl serbus a opovržlivě luskl prsty.

„To teda nemají,“ potvrdil pohřebník.

„Hnusejí se mi,“ řekl serbus, v obličejí čím dál tím rudější.

„To mně teda taky,“ souhlasil pohřebník.

„Já jen bych si přál, abysme nějakou takovou jankovatou porotu dostali na pár tejdnu k nám do oustavu,“ pokračoval

serbus. „Z těch pravidel a předpisů vejboru by jí brzo spad hřebínek.“

„To určitě, žádný strach,“ přikývl pohřebník a souhlasně se při těch slovech usmíval, aby utišil rostoucí hněv rozhořčeného obecního hodnostáře.

Pan Bumble si sundal dvourohý klobouk, z hloubi jeho dýnka vylovil šátek, setřel si z čela pot, který ho samou zlostí zalil, opět si dvourohák nasadil, obrátil se k pohřebníkovi a již klidnějším hlasem pravil:

„No jářku — co teda s tím klukem?“

„Aha,“ vzpamatoval se pohřebník, „no, přeci víte, pane Bumble, že platím mastnou chudinskou dávku.“

„Hm,“ zahučel pan Bumble, „tak co?“

„No,“ odpověděl pohřebník, „tak mě napadlo, že když platím tolik na chudé, mám taky právo dostat z nich zpátky, kolik jen můžu, pane Bumble. A tak — a tak — myslím, že si toho kluka vezmu sám.“

Pan Bumble popadl pohřebníka pod paždím a odvedl ho do budovy. Pan Sowerberry pobyl pět minut v důvěrném hovoru s výborem a bylo dohodnuto, že ještě týž večer k němu Oliver přijde „na průbu“ — rčení, jež v případě obecního učedníka znamená, že shledá-li mistr po krátké zkušební době, že z hochy vytluče dost práce, aniž do něho musí cpát tuze mnoho jídla, dostane ho na určitou řadu let a může si s ním dělat, co se mu zlíbí.

Když toho večera přivedli malého Olivera před „pány“ a ti mu oznámili, že ještě dnes půjde do služby k rakváři jako hoch pro všechno a kdyby si na to místo stěžoval nebo se kdy vrátil znovu obci na krk, že ho pošlou na moře, kde ho někdo budto utopí, anebo mu rozmlátí hlavu, jak se zrovna nahodí, dal najevo tak málo pohnutí, že ho jednomyslně prohlásili za otrlého mladého ničemu a panu Bumblovi nařídili, aby ho okamžitě odvedl.

Leč třebaže bylo zcela přirozené, že spíš než kdo jiný na světě právě náš výbor musí podlehnout silnému pocitu ctnostného pohoršení a zděšení, projeví-li kdokoli sebemenší známku nedostatku citu, v daném případě byli páni značně na omylu. Prostá skutečnost byla, že Oliver, místo aby měl citu tuze málo, měl ho spíš tuze mnoho; a byl na nejlepší cestě k tomu, že vlivem špatného zacházení, jehož se mu až dosud dostávalo, na celý život propadne zvířecí otupělosti a zarputilosti. Zprávu o svém novém údělu vyslechl bez jediného hlesu, a když mu do ruky strčili jeho zavazadlo — jež nebylo nijak těžko unést, protože všechno se vešlo do papírového balíčku asi šest palců krát šest velkého a tři palce vysokého — stáhl si čepici do čela, znovu se chytil manžety na páně Bumblově rukávu a dal se tímto hodnostářem odvést do nového očištěnce.

Chvíli táhl pan Bumble Olivera za sebou bez povšimnutí i beze slova — neboť serbus nesl hlavu velmi vysoko, jak se na serbusa vždycky patří — a protože bylo ten den větrno, byl malý Oliver úplně zahalen rozevlátými šosy páně Bumblova kabátu, jak je vítr rozvíval a odhaloval v plné kráse jeho revérovou vestu a hnědavé sametové podkolenice. Když se však přiblížili k cíli cesty, uznal pan Bumble za účelné shlédnout z výše a přesvědčit se, je-li hoch řádně způsobilý předstoupit před zkoumavé oko nového pána. A to také s vhodným a patřičným výrazem milostivého ochránčovství vzápětí učinil.

„Olivere!“ pravil pan Bumble.

„Prosím, pane?“ odpověděl Oliver tichým, třaslavým hlasem.

„Dej tu čepici z očí a drž hlavu hezky rovně, panáčku!“

Třebaže Oliver ihned učinil, co se od něho žádalo, a hřbetem volné ruky si hbitě přetřel oči, přece mu v nich zůstala slza, když je pozdvihl k svému průvodci. A protože na něj pan Bumble upíral přísný pohled, skutálela se mu po tvářičce. Za

ní následovala hned druhá a další. Dítě se silně bránilo, ale všechna jeho snaha byla marná. Vytáhlo druhou ruku z ruky pana Bumble a oběma si zakrylo tvář — a plakalo, až mu mezi bradou a hubenými prstíčky prosakovaly slzy.

„No ne!“ zvolal pan Bumble, zarazil se na místě a vrhl na malého svěřence pohled plný hluboké zloby. „No ne! Viděl jsem už v životě něco nevděčnějš a zlejš kluků, ale takovýho jako ty, Oliver, jsem ještě —“

„Ne, prosím, ne,“ vzlykal Oliver a křečovitě se držel ruky, která třímala dobře známou hůl, „ne, prosím, ne! Já budu doopravdy hodný, doopravdy, doopravdy budu hodný, prosím! Jsem hrozně malý, pane, a jsem tak — tak —“

„Co seš tak?“ ptal se pan Bumble užasle.

„Tak sám, pane! Tak hrozně sám!“ plakalo dítě. „Nikdo mě nemůže ani vidět. Ach pane, prosím vás, pěkně vás prosím, nezlobte se na mě!“ Dítě si bušilo pěstičkou na srdce a hledělo svému společníku do obličeje se slzami hořkého bolu.

S jistým údivem zíral pan Bumble po několik okamžiků na Oliverův žalostný a bezbranný zjev, a když si třikrát čtyřikrát chraplavě odkašlal a zahučel něco „vo tom protivným kašli“, poručil Oliverovi, aby si utřel oči a byl hodný. Potom ho znovu vzal za ruku a mlčky s ním krácel dál.

Pohřebník, který právě zahradil okna krámu okenicemi, zrovna při světle vsutku stylové kalné svíčky něco zapisoval do obchodního deníku, když vešel pan Bumble.

„Aha!“ zvolal pohřebník, uprostřed slova přestal psát a zdvihl oči od knihy. „To jste vy, Bumble?“

„Nikdo jinej, pane Sowerberry,“ odpověděl serbus. „Jáčku! Přived jsem toho hochu.“ Oliver se poklonil.

„Hm, tak to je teda ten hoch?“ zeptal se pohřebník a zvedl svíčku nad hlavu, aby na Olivera lépe viděl. „Hej, manželko, byla bys tak hodná a přišla na moment sem, má milá?“

Z pokojíku za krámem se vynořila paní Sowerberryová, žena sražená, hubená a svráštělá, s tváří dračice.

„Tohle je, má milá,“ ohlásil pan Sowerberry uctivě, „ten hoch ze špitálu, co jsem ti o něm povídal.“ Oliver se znovu poklonil.

„Jémine,“ podivila se pohřebníková žena, „ten je malinkej!“

„No, krapet malej je,“ připustil pan Bumble a zadíval se na Olivera, jako by to byla jeho vina, že není větší, „vopravdu je malej. To se nedá popřít. Však on vyroste, paní Sowerberryová — von vyroste.“

„Chm, to bych řekla, že vyroste,“ odpověděla jmenovaná žena nedůtklivě, „na naší zdravě! Já na těch obecních dětech žádnou úsporu nevidím, já nikdy — anžto vydržovat je stojí dycinky víc, než zač stojí. Ale to se ví, mužský si dycky myslěj, že tomu rozuměj líp. Pojď sem! A syp se dolů, vyžle hubený.“ S těmi slovy otevřela pohřebníková žena boční dveře a postrčila Olivera z příkrých schodů, vedoucích do vlhké a tmavé kamenné kobky — předsínky, položené před uhelným sklepem a nazývané „kuchyní“ —, kde sedělo špinavé rozcuchané děvče v sešmačchaných střevících a nemožně roztrhaných modrých vlněných punčochách.

„Heleď, Karolínó,“ poručila paní Sowerberryová, která sešla hned za Oliverem dolů, „dej tuhle tomu chlapci trošku z těch studených zbytků, co jsme schovali pro Reka. Od samýho rána netrefil domů, tak ať se obejde bez nich. Podle mýho nebude tuhle chlapec tak vyběravý, aby to nejed — že ne, chlapče?“

Oliver, jemuž při zmínce o jídle zajiskřily oči a který se jen trásl dychtivostí je zhltnout, odpověděl, že ne, a tak před něj děvče postavilo plný talíř masných odřezků.

Přál bych si, aby některý vypasený filozof, jemuž se jídlo a pití mění v těle v žluč a jemuž krev ustydla v led a srdce v kámen, byl mohl vidět Olivera Twista, jak se vrhl na lahodnou krmi, o kterou nestál pes. Přál bych si, aby mohl být svědkem

strašlivé lačnosti, s níž Oliver rval ony droby na kousíčky se vši dravostí tvora hlady zmučeného. Jen jedno bych si přál ještě víc, a to, vidět téhož filozofa, jak se s touž chutí sám krmí tímž jídlem.

„No,“ řekla pohřebníková žena, když Oliver spolykal večeři — což pozorovala s němým zděšením a s bázlivou předtuchou jeho budoucího apetytu — „užs to sněd?“

Protože už nic k snědku v dohledu nebylo, Oliver přisvědčil, že ano.

„Tak pojď se mnou,“ vyzvala ho paní Sowerberryová, popadla blikavou a učouzenou lampičku a vykročila před ním po schodech nahoru. „Ležet budeš pod pultem. Nevadí ti, že budeš spát mezi rakvema, vid? Ale stejně by to bylo málo platné, i kdyby ti to vadilo, protože jinde spát nemůžeš. Tak pojď, nezdržuj mě tady celou noc!“

Oliver již déle neotálel a povolně následoval svou novou paní.

KAPITOLA PÁTÁ

Oliver se seznamuje s novými druhy, jde poprvé v životě na pohřeb a tvoří si nepříznivý úsudek o živnosti svého pána

Když zůstal Oliver v pohřebníkově krámě sám, postavil lampičku na truhlářskou hoblici a plaše se kolem sebe rozhlížel s pocitem uctivé bázně a hrůzy, což mnozí lidé o hodně starší než on jistě bez námahy pochopí. Nedodělaná rakev na černém podstavci, která stála uprostřed krámu, vypadala tak pochmurně a tak připomínala smrt, že kdykoli mu oči zabloudily k tomu příšernému předmětu, vždycky se zimničně roztřásl a téměř očekával, že z něho před jeho očima pomalu zvedne hlavu nějaká strašlivá postava a vyděsí ho až k šílenství. O zeď byla v pravidelném rozestupu opřena dlouhá řada jilmových prken, všech přířiznutých do stejného tvaru, a v kalném přítmí vypadala jako nahrbení duchové s rukama v kapsách u kalhot. Po zemi se válely štítky na rakve, jilmové hobliny, hřebíky s lesklými hlavičkami a ostřížky černé látky a stěnu za pultem zdobilo výrazné zpodobení dvou hlídačů mrtvol se silně naškrobeným nákrčníkem, stojících na stráží u portálu honosného obydlí, k němuž zpovzdálí přijíždí furgon tažený čtyřmi bujnými vraníky. V krámě bylo dusno a horko. Vzduch se zdál

zamořený pachem rakví. Kout pod pultem, kam Oliverovi hodili koudelový slamníček, vypadal jako hrob.

To však nebyly jediné smutné pocity, které Olivera skličovaly. Byl sám v cizím prostředí: a všichni víme, jak v podobné situaci i nejsrdnatějšího z nás někdy mrazí a jak se cítí opuštěný. Chlapec neměl jediného přítele, o kterého by stál nebo který by stál o něho. Neměl čerstvou lítostivou vzpomínku na nedávné rozloučení s někým, ani mu na srdce těžce nedoléhala nepřítomnost nějaké milované a v dobré paměti chované tváře, ale přesto mu u srdce těžko bylo — a když zalézal do svého těsného lůžka, přál si, aby to byla rakev jeho a aby ho mohli uložit ke klidnému a věčnému spánku do hřbitovní půdy, kde by mu nad hlavou hebce ševalila vysoká tráva a hluboký hlas starého zvonu by ho ve spánku konejšil.

Ráno Olivera probudilo hlučné kopání do dveří krámu; než na sebe stačil naházet šaty, opakovaly se tyto hněvivé a prudké pohyby zvenčí aspoň pětadvacetkrát. Když začal sundávat řetěz, nohy přestaly a spustil hlas.

„Tak votevřeš nebo ne!“ křičel hlas patřící k nohám, které předtím kopalý do dveří.

„Už otvírám, prosím,“ odpověděl Oliver, zatímco vyvěšoval řetěz a otáčel klíčem v zámku.

„Ty jsi asi ten novej učedník, vid?“ štěkl hlas do klíčové dírky.

„Ano, prosím,“ přisvědčil Oliver.

„Kolik ti je?“ vyzvídal hlas.

„Deset, prosím,“ odpověděl Oliver.

„To si piš, co jich ode mě nahrabeš, až budu v krámě,“ řekl hlas, „jen počkej, ten vejřez, ty spratku špitálnická!“ A když pronesl tento laskavý příslib, pustil se hlas do hvízdání.

Oliver již musil příliš často podstoupit proceduru, kterou právě uvedené velice plastické dvouslabičné slovo naznačuje, aby choval i sebenepatrnější pochybnost, že vlastník hlasu, ať

už je to kdo chce, svému slibu vsuknutí poctivě dostojí. Třaslavou rukou odsunul závoru a otevřel dveře.

Několik vteřin se Oliver rozhlížel ulicí na jednu stranu i na druhou, i naproti v pevném domnění, že neznámý, který s ním hovořil klíčovou dírkou, asi kousek poodešel, aby se v chůzi zahřál; neviděl totiž nikoho jiného než velkého výrostka, fundatistu vydržovaného z chudinské nadace, kterak sedí na patníku před domem a pojídá krajíc chleba s máslem, z něhož kapesním nožem ukrajuje kusy tak velké, jaké stačí pojmout jeho ústa, a pak je velmi hbitě polyká.

„Odpusťte, prosím,“ řekl konečně Oliver, když viděl, že se neobjevuje žádný jiný návštěvník, „to jste klepal vy?“

„Já kopal!“ opáčil nadanec chudinského fondu.

„Potřebujete, prosím, rakev?“ zeptal se Oliver prostomyslně.

Na ta slova se nadanec zatvářil hrozně divoce a odsekl, že nebude trvat dlouho a bude ji potřebovat Oliver, bude-li si dovolovat takové vtipy ke svým nadřízeným.

„Podle mýho asi nevíš, kdo jsem, vid, špitálníku?“ pokračoval nadanec v řeči a s mentorskou vážností přitom slezl z patníku.

„Ne, prosím,“ přiznal Oliver.

„Jsem *pan* Noe Claypole,“ prohlásil se fundatista, „a ty seš pode mnou. Koukej sundat okenice, všiváku líná!“ S těmi slovy uštědřil pan Claypole Oliverovi kopanec a s důstojným vzezřením, které mu dodávalo velice na vážnosti, vstoupil do krámu. Pro hlavatého výrostka nemotorné postavy s malými očkami v tupé tváři je jistě za všech okolností těžké vypadat důstojně; ale nepoměrně těžší to pro něj je, když k těmto osobním půvabům přistupuje ještě červený nos a krátké žluté kalhoty.

Když Oliver vysadil okenice a rozbil jednu skleněnou tabuli, jak se pod tíhou první desky snažil dovrávorat na malý dvorek vedle domu, kam se přes den ukládaly, Noe mu s nimi milostivě

pomohl; než se však k této pomoci snížil, utěšil Olivera ujištěním, že to „slízne“. Brzy potom sešel dolů pan Sowerberry. Krátce po něm se objevila paní Sowerberryová. A když to Oliver přesně podle Noemovy předpovědi „slízl“, následoval mladého pána Noema dolů po schodech k snídani.

„Pojď sem k ohni, Noe,“ řekla Karolína. „Schovala jsem ti od pánovy snídaně pěkný plátek slaniny. Olivere, zavři ty dveře za zády pana Noema a vem si ty zbytky, co jsem ti nachystala na víko od chlebníku. Tady máš čaj — odnes si to tamhle na tu truhlu a vypij si ho tam. A hoď sebou, protože tě budu potřebovat, abys poklidil v krámě. Slyšíš?“

„Slyšíš, špitálníku?“ dodal Noe Claypole.

„Proboha, Noe,“ podivila se Karolína, „co jsi ty za divného tvora! Proč nedáš tomu klukovi pokoj?“

„Proč že mu nedám pokoj?“ opáčil Noe. „Tomu přece dávají všichni pokoj, má ho až nad hlavu. Ani táta, ani máma se mu jaktělivo nebudou do ničeho plíst. Všechno příbuzenstvo ho nechává dělat, co sám chce. No ne, Karolíno? He, he, he!“

„Jsi mi ty divnej pavouk,“ odpověděla Karolína a propukla v srdečný smích, v němž jí přizvukoval i Noe. Když skončili, zadívali se oba pohrdavě na nebohého Olivera Twista, kterak sedí na truhle v nejstudenějším koutě místnosti, třese se zimou a jí okoralé zbytky, zvláště pro něho uschované.

Noe sice byl chudinský nadanec, ale nikoli přímo špitální sirotek. Nebyl nalezenec, neboť mohl svůj rodokmen stopovat až k rodičům, kteří bydlili zcela blízko; jeho matka byla prادلena a otec voják alkoholik, propuštěný s dřevěnou nohou a s penzí dvou a půl pence a nevyjádřitelného zlomku denně. Učedníci ze sousedství ho již dlouho na veřejné ulici častovali potupnými přezdívkami „koženkář“, „almužník“ a podobně a Noe snášel tyto nadávky bez odpovědi. Ale když mu nyní náhoda přivedla do cesty bezejmenného sirotka, na kterého

smí i nejnižší pária ukázat prstem opovržení, hojil se na něm i s úroky. To skýtá skvělou látku k přemýšlení. Ukazuje nám to, co krásného se dá z lidské povahy vypěstovat a jak nestranně se tytéž pomilováníhodné vlastnosti vyvíjejí u nejvznešenějšího lorda i u nejspinavějšího almužníčka.

Když Oliver přebýval v pohřebníkově domě již asi tři nebo čtyři týdny a manželé Sowerberryovi — po zavření krámu — spolu seděli v malém zadním pokojíku u večere, pohlédl pan Sowerberry několikrát uctivě na svou choť a pravil:

„Má milá —“ Měl toho na jazyku víc, ale protože paní Sowerberryová vzhledla s obzvlášť nemilostivým výrazem v tváři, ihned se zarazil.

„No,“ štěkla paní Sowerberryová.

„Nic, má milá, nic,“ odpověděl pan Sowerberry.

„Krobiáne!“ procedila paní Sowerberryová.

„Bůh chraň, má milá,“ omlouval se pan Sowerberry pokorně. „Myslel jsem, že to nechceš slyšet, má milá. Jenom jsem ti chtěl říct —“

„Jen si to nech pro sebe, cos mi chtěl říct,“ přetrhla mu nit paní Sowerberryová. „Já jsem tady nula — se mnou se nerad, prosím. Já se do tvech tajností vtírat nechci.“ S těmito slovy se paní Sowerberryová hystericky zasmála, což věštilo bouřlivé následky.

„Ale má milá,“ namítl Sowerberry, „vždyť já od tebe právě radu chci.“

„Ne, ne, ode mě ji nechtěj,“ opáčila paní Sowerberryová pateticky, „hledej si ji u někoho jiného.“ Tu se znovu hystericky zasmála, což pana Sowerberryho náramně vystrašilo. Tato metoda, ve styku mezi manžely velmi běžná a dobře vyzkoušená, bývá často velmi účinná. Ihned přinutila pana Sowerberryho škemrat jako o projev obzvláštní přízně, aby směl říci to, nač se paní Sowerberryová zvědavostí jen třásla. Po krátkém

hašteření, které trvalo necelé tři čtvrti hodiny, se konečně nejmilostivěji uvolila toto dovolení mu udělit.

„Týká se to jenom malýho Twista, má milá,“ řekl pan Sowerberry. „Je to moc hezký klouček, má milá.“

„Bodejť by nebyl, jí přec jak zjednanej,“ odsekla oslovená dáma.

„Má v obličejí takový zasmušilý výraz, má milá,“ pokračoval pan Sowerberry, „úžasně zajímavý. Byl by to báječný hlídač mrtvol, má milovaná.“

Paní Sowerberryová vzhledla s výrazem značného údivu. Pan Sowerberry ho postřehl; nedopřál však manželce ani vteřinku, aby mohla něco namítnout, a ihned pokračoval.

„Nemyslím normálního hlídače pro službu u dospělých, má milá, ale jen pro dětskou klientelu. Byla by to úžasná novinka, má milá, mít takového funebráčka přiměřené velikosti. Ručím ti za to, dělalo by to velkolepý dojem.“

Paní Sowerberryovou, která měla v pohřebnickém oboru značně vytříbený vkus, novota této myšlenky silně zaujala. Ale protože by byla zadala své důstojnosti, kdyby to za daných okolností přiznala, pouze se velmi břitce zeptala, proč se nápad tak samozřejmý nevytláhl v hlavě jejího manžela již dříve? Pan Sowerberry si to právě vyložil jako souhlas se svým návrhem, a proto se bez průtahů rozhodli, že Olivera okamžitě zasvětit do tajů živnosti, a s tímto cílem na zřeteli, že Oliver bude provázet svého pána hned při nejbližší příležitosti, kdy bude jeho asistence žádoucí.

Ta příležitost na sebe nedala dlouho čekat. Hned druhý den ráno půl hodiny po snídani vešel do krámu pan Bumble, opřel si hůl o pult, vytáhl z kapsy svou velkou koženou šrajtofli, vylovil z ní malý kousek papíru a podal ho Sowerberrymu.

„Aha,“ prohodil pohřebník, když se zájmem v tváři přelétl lístek, „objednávka na rakev, co?“

„Nejdřív na rakev a potom na obecní pohřeb,“ opravil ho pan Bumble, zatímco znovu obepínal řemínkem koženou šrajtofli, která byla stejně bachratá jako on.

„Baytonová?“ podivil se pohřebník a zvedl oči od papírku k panu Bumblovi. „To jméno jsem v životě neslyšel.“

Bumble vrtěl hlavou, když odpovídal:

„Paličáci, pane Sowerberry, ukrutný paličáci. A bojím se, pane, taky nafoukaný.“

„Že nafoukaní?“ zvolal pan Sowerberry s úšklebkem. „Ale jděte, co je moc, to je moc.“

„No, něco hnusného,“ potvrdil serbus. „Ouplná animálie, pane Sowerberry!“

„To teda jo,“ přisvědčil pohřebník.

„Prvně jsme se o tý rodině doslechli teprv předevcírem večír,“ pokračoval serbus, „a nebyli bysme se o ní asi dověděli vůbec, nebejt toho, že jedna ženská, co bydlí v tom samým domě, přišla požádat obecní vejbor, aby poslal obecního felčara podívat se na jednu ženskou, že je jí moc zle. Ten akorát odešel někam na večeri, ale jeho učedník — a to je moc šikovnej mládenec — jim rovnou poslal nějakou meducínu v lahvičce vod viksu.“

„Hm, tomu říkám pohotovost!“ prohodil pohřebník.

„To si myslím!“ vedl dál svou serbus. „Jenže co je platná — jakže se ty rebelové nevděčný zachovají, prosím? Chm, manžel vám dá vzkázat, že se ta meducína na neduh jeho ženy nehodí, a tak prej ji brát nebude — to říká, prej ji brát nebude, prosím! Dobrá, silná, zdravá meducína, co jsme zrovinka před tejdnem s velkým úspěchem dali dvěma irskejm nádeníkům a jednomu nosiči uhlí — pošle se jim zadarmo i s lahvičkou vod viksu — a von, prosím, vzkáže, že vona to užívat nebude!“

Jak se celá ta ohavnost zjevila páně Bumblově mysli v celé své nehoráznosti, zabušil prudce holí do pultu a zrudl rozhořčením.

„To jsem teda,“ řekl pohřebník, „v životě ještě —“

„Že ne, pane?“ vybuchl serbus. „To se ví, že ne, a ani nikdo jiný! Ale když je teď mrtvá, tak ji musíme pohřbít — takový je už příkaz, a čím dřív se to vodbude, tím líp.“

S těmi slovy si pan Bumble v zápalu úředního rozčilení nasadil svůj dvourohák zadní stranou dopředu a vyletěl z krámu jako švec.

„Chm, byl tak rozvzteklenej, Oliver, že se dokonce zapomněl zeptat na tebe!“ řekl pan Sowerberry, když se díval za serbusem, jak rázuje ulicí.

„Ano, pane,“ přikývl Oliver, který se po celou dobu rozmluvy pečlivě držel z dohledu a který se při pouhé vzpomínce na zvuk páne Bumblova hlasu otrásl od hlavy až k patě. Ale nemusit se vůbec namáhat, aby nepřišel panu Bumblovi na oči — neboť tento hodnostář, na něhož předpověď pána v bílé vestě učinila velice silný dojem, pokládal za lepší, pokud má pohřebník prozatím Olivera u sebe jen na zkoušku, raději o věci nemluvit až do té doby, než bude hoch smluvně zavázán na sedm let učení, a tím bude všechno nebezpečí, že by se mohl vrátit obci na krk, účinně a zákonně zažehnáno.

„Ne,“ řekl pan Sowerberry a sáhl po klobouku, „čím dřív tenhle melouch odbudem, tím líp. Ty ohlídej krám, Noe. A ty, Oliver, si vem čepici a pojd' se mnou.“ Oliver uposlechl a následoval svého pána na jeho cestě za odborným posláním.

Nějakou chvíli kráčeli nejživější a nejlidnatější částí města, a když konečně zabočili do úzké uličky, špinavější a bídňější než všechny, jimiž až dosud prošli, zastavili se, aby se poohlédli po domě, který je cílem jejich výpravy. Domy po obou stranách byly vysoké a velké, ale velmi staré a obývané příslušníky nejchudší vrstvy, jak by byl dostatečně prokázal sám jejich zanedbaný vzhled i bez souhlasného svědectví, jež vydával sešlý zevnějšek hrstky mužů a žen, kteří se tu a tam se založenýma

rukama a ohnutým trupem kradmo ploužili ulicí. Značný počet těchto nájemných baráků měl v přízemí krámy s výklady; ale ty byly pevně zabedněné a pomalu trouchnivěly a obydlené byly pouze horní místnosti. Některé domy, které pro své stáří a zchátralost hrozily sesutím, zajišťovaly před zřícením do ulice mohutné klády zapřené do zdi a pevně zakotvené v zemi; ale i ty vetché brlohy si zřejmě někteří nešťastníci bez přístřeší zvolili za stálý noční útulek, neboť jedno z hrubých prken, která v domech nahrazovala dveře a okna, bylo odtržené a vypáčené, aby poskytlo otvor dost široký, co by se protáhlo lidské tělo. Uliční strouha byla plná stojatých splašků. I samy krysy, které se tu a tam válely v jejím hnilobném kalu a tlely, byly ohydně vyzáblé hladem.

U otevřených dveří, před nimiž Oliver a jeho pán nakonec stanuli, nebylo ani klepadlo, ani rukojeť od zvonku; proto pohřebník pouze Olivera napomenul, aby šel těsně za ním a nebál se, a když obezřetně protápal tmavou chodbou, vystoupal až na horní stupeň prvního oddílu schodů. Na podestě narazil na dveře a kloubly sevřené pěsti na ně zaklepal.

Otevřelo jim mladé děvče, asi třináctileté nebo čtrnáctileté. Hned na první pohled viděl pohřebník z vnitřku místnosti dost, aby poznal, že to je příbytek, kam má příkaz zajít. Vstoupil tedy a Oliver za ním.

V místnosti nebylo ani památky po ohni, ale nad prázdným topeništěm se bezmyšlenkovitě choulil nějaký muž. Ke studenému krbu měla přistavenou nízkou stoličku také nějaká stařena a seděla vedle muže. V jiném koutě bylo několik otrhaných dětí a v malém výklenku proti dveřím leželo na zemi něco zakrytého starou přikrývkou. Oliver se otrásl, když mu pohled zabloudil tím směrem, a bezděčně se přikrčil ke svému pánovi — neboť i když to bylo přikryté, hoch tušil, že to je mrtvola.

Mužova tvář byla vyzáblá a velice bledá; vlasy a vousy měl prošedivělé, oči krví podlité. Stařena měla tvář svráštělou; dva poslední zuby jí vyčnívaly přes spodní ret a oči jí svítily pichlavým pohledem. Oliver se bál podívat jak na ni, tak na muže. Tolik se podobali krysám, které před chvilkou viděl venku.

„Nikdo k ní nesmí, ani na krok!“ zvolal muž a divoce vyskočil, když pohřebník zamířil k výklenku. „Stůjte! Aby vás ďas, stůjte, je-li vám život milý!“

„Hlouposti, milý brachu,“ opáčil pohřebník, který byl na bídu ve všech jejích podobách až tuze zvyklý. „Hlouposti!“

„Já vám povídám,“ rozkřikl se muž, zaťal ruce v pěst a zuřivě dupal do podlahy, „já vám povídám, do země ji zahrabat ne nechám! Neměla by tam pokoj. Lezli by po ní červi — sežrat by ji nemohli — tak je na kost vyhublá!“

Pohřebník neuznal za hodno na toto blouznění odpovědět, nýbrž klidně vytáhl z kapsy míru a na chvilku poklekl vedle mrtvolky.

„Ach,“ záupěl muž, propukl v pláč a klesl u nohou mrtvé ženy na kolena, „klekněte, klekněte všichni, co jste zde — poklekněte kolem ní a pamatujte moje slova! Pravím vám, že ji umožili hladem. Neměl jsem tušení, jak je to s ní zlé, ale když ji roztřásla zimnice — a to už jí pod kůží prorážely kosti. Neměli jsme ani na oheň, ani na svíčku — umřela ve tmě, ve tmě! Nemohla se ani naposled podívat na tvářičky svých dětí, třebaže jsme ji slyšeli sípat jejich jména. Žebal jsem pro ni na ulicích — a za to mě zavřeli. Když jsem se vrátil z vězení, už umírala — a všechna krev se mi zastavila v žilách, protože ji umožili hladem. Přísahám to před Bohem, který to viděl! Umožili ji hladem!“ A vjel si rukama do vlasů a s ječivým výkřikem se svalil na zem a svíjel se, oči v sloup a rty pokryté pěnou.

Vyděšené děti se usedavě rozplakaly; ale stařena, která až dosud zůstávala tak klidná, jako by byla ke všemu, co se kolem

ní děje, úplně hluchá, je nyní hrozbami utiřila. Uvolnila nákrčník muži, který ještě stále ležel na zemi, a připotácela se k pohřebníkovu.

„To byla moje dcera,“ pohodila stařena hlavou směrem k mrtvole a při řeči se usmívala se slabomyslnou poťouchlostí, v takovém prostředí ještě příšernější než sama přítomnost smrti. „Bože, bože! Jestli to není divná věc, že já, co jsem ji přivedla na svět, a to jsem už měla svoje léta, jsem pořád naživu a veselá, a ona tady zatím leží studená a ztuhlá! Bože, bože — když to jeden pováží, vždyť to je zrovna jako divadlo — zrovna jako divadlo!“

Zatímco se ten bledý tvor ve svém hrůzném veselí pochichtával a huhlal, pohřebník se obrátil k odchodu.

„Počkejte, počkejte!“ zadržela ho stařena hlasitým šeptem. „Kdypak ji pochováte? Zejtra nebo pozejtří, nebo ještě dneska? Já ji připravila do truhly, víte, musím ji taky doprovodit. Pošlete mi nějaký velký plášť — nějaký hodně teplý — venku je ukrutná zima. Taky by se patřily koláče a víno, než půjdem! Ale co! Pošlete aspoň kus chleba — jenom bochníček chleba a hrníček vody! Dostanem kus chleba, můj milý?“ vyhrkla dychtivě a chytila pohřebníka za kabát, když znovu vykročil ke dveřím.

„Ano, ano,“ přikývl pohřebník, „to se rozumí. Všechno, co budete chtít.“ A vytrhl se stařeně z ruky, popadl Olivera, a táhna ho za sebou odkvapil.

Nazítří (když se rodině mezitím dostalo výpomoc v podobě dvouliberního bochníčku chleba a kusu sýra, jež jim osobně přinesl sám pan Bumble), Oliver a jeho pán se vrátili do bídného příbytku, kam se před nimi již dostavil pan Bumble v doprovodu čtyř mužů ze špitálu, kteří měli dělat nosiče. Přes stařeniny i mužovy cáry přehodili starý černý plášť, a když holou rakev zašroubovali, zdvihli si ji nosiči na ramena a vynesli ji na ulici.

„A teď musíte hezky přišlápnout, babi!“ zašeptal Sowerberry stařeně do ucha. „Máme krapet zpoždění, víte, a to nejde, nechat velebníčka čekat. Tak kupředu, mládenci — čím rychlejší, tím líp!“

Na takový příkaz vyrazili nosiči se svým lehkým břemenem mírným klusem a oba truchlíci pozůstali se jim drželi tak nablízku, jak jen stačili. Pan Bumble a Sowerberry rázovali svižným krokem pochodovým kousek napřed a Oliver, který neměl tak dlouhé nohy jako jeho pán, běžel vedle.

Avšak potřeba spěchat nebyla tak naléhavá, jak si pan Sowerberry dělal starosti —, neboť když dorazili do odlehleho kouta hřbitova, v němž bujely kopřivy a kde se kopaly obecní hroby, kněz se dosud nedostavil a kostelník, který se hřál u ohně v sakristii, zřejmě nepovažoval za nijak nepravděpodobné, že může trvat snad hodinu i víc, než kněz přijde. Postavili tedy máry na kraj hrobu a oba truchlíci pozůstali stáli v rozblácené hlíně a v studeném mrholivém dešti trpělivě čekali, zatímco si otrhaní kluci, které tato podívaná přilákala na hřbitov, mezi náhrobními kameny hráli hlučně na schovávanou nebo si zpestřovali zábavu tím, že přeskakovali rakev sem a tam. Protože pan Sowerberry a Bumble byli osobní přátelé kostelníkovi, seděli s ním u ohně a četli noviny.

Když konečně uplynulo něco přes hodinu, bylo vidět pana Bumbla, Sowerberryho a kostelníka utíkat k hrobu. Hned vzápětí se objevil kněz, který si ještě v chůzi oblékal komži. Potom pan Bumble, aby zachoval dekorum, zmaloval několik kluků a ctihodný důstojný pán, když odříkal z pohřební agendy tolik, kolik se dalo směstnat do čtyř minut, podal svou komži kostelníkovi a zase odešel.

„Tak, Bille, hotovo!“ vyzval pan Sowerberry hrobníka. „Zaházet!“

To nebyl úkol nijak tuze těžký, protože hrob byl již tak plný, že nejhořejší rakev spočívala jen pár stop pod povrchem. Hrobník nahrnul hlínu do jámy, lehce ji tu a tam udupal, hodil si lopatu přes rameno a odešel; v jeho šlépějích odešli kluci za velmi hlasitého hubování a reptání, že mají tak brzo po legraci.

„Pojďte, milý brachu!“ řekl Bumble a poklepal muži na záda. „Chtěj hřbitov zavřít.“

Muž, který od chvíle, kdy zaujal místo na pokraji hrobu, neučinil ani sebemenší pohyb, sebou nyní škulbl, zdvihl hlavu, vypoukl oči na osobu, která ho oslovila, popošel několik kroků — a v mdlobách se skácel na zem. Bláznivá stařena byla příliš zaujata nářkem nad ztrátou pláště (který jí pohřebník zase stáhl z ramen), než aby muži věnovala pozornost; proto na něj vychrstli konev studené vody, a když přišel k sobě, vyvedli ho šťastně ze hřbitova, zamkli vrata a rozešli se každý svou cestou.

„No, Oliverě,“ zeptal se Sowerberry, když se spolu vraceli domů, „jak se ti to líbí?“

„Moc pěkně děkuju, pane,“ odpověděl Oliver se značným váháním. „Ale nijak zvlášť, prosím.“

„Hm, však si na to časem zvykneš, Oliverě,“ řekl Sowerberry. „Až si na to zvykneš, chlapče, tak ti to ani nepříjde.“

Oliver se v duchu zvědavě ptal, trvalo-li hodně dlouho, než si na to zvykl pan Sowerberry. Ale uznal za moudřejší nechat si tu otázku pro sebe, a tak se mlčky vracel do krámu a přemítal o všem, co právě viděl a slyšel.

KAPITOLA ŠESTÁ

*Oliver, vydrážděný Noemovým špičkováním,
vzchopí se k činu a uvede Noema v značný úžas*

Když vypršel zkušební měsíc, byl Oliver smluvně zavázán v učení. Byl právě pěkně nezdravý čas. Řečeno obchodnický, rakve byly v kurzu — a v průběhu několika týdnů si Oliver osvojil značnou míru zkušeností. Úspěch páně Sowerberryho důmyslného nápadu předstihl i jeho nejružovější naděje. Ani nejstarší obyvatelé města nepamatovali dobu, kdy by byla spála zuřila v takovém rozsahu a kosila tolik dětských životů, a mnoho bylo truchlivých průvodů, v jejichž čele kráčel k nepopsatelnému obdivu a pohnutí všech matek v městě malý Oliver se smutečným fábořem, splývajícím mu z klobouku až po kolena. A poněvadž provázel svého mistra i při většině jím vypravovaných pohřbů osob dospělých, aby si osvojil ono rozvážné chování a naprostou citovou sebekázeň, jež jsou pro dokonalého pompfunébra nezbytné, měl Oliver hojně příležitostí povšimnout si skvělé odevzdanosti a statečnosti, s níž někteří duševně silní lidé snášejí svá utrpení a ztráty.

Například když Sowerberry dostal objednávku na vypravení pohřbu nějaké bohaté staré dámy nebo pána, obklopených zástupem pozůstalých synovců a neteří, jež bylo po dobu

nebožtíkovy předchozí nemoci naprosto vyloučeno utěšit a jejichž zármutek byl i v situacích naprosto veřejných absolutně nepotlačitelný, jak jen byli sami mezi sebou, přímo oplývali štěstím — byli úplně veselí a spokojení a bavili se spolu tak nenuceně a radostně, jako by se nebylo stalo ani to nejmenší, co by je skličovalo. Také manželé snášeli ztrátu manželky s klidem vsutku hrdinským. A manželky se zase strojily do smutku za manžela, jako by se místo všeho truchlení v rouše žalu byly rozhodly učinit z něho úbor co možná slušivý a svůdný. Rovněž bylo možno pozorovat, že se dámy a pánové, kteří byli po dobu pohřebního obřadu neskonalým zármutkem málem bez sebe, vzpamatovali téměř tím okamžikem, kdy došli domů, a úplně se uklidnili, dříve než počajovali. To všechno byla podívaná velice libá a poučná a Oliver na to hleděl s velkým obdivem.

Že by příklad těch dobrých lidí přivedl Olivera Twista k odevzdanosti, to se nemohu odvážit tvrdit, ač jsem jeho životopisec, ani se sebemenší jistotou; s naprostou určitostí však mohu říci, že se po dlouhé měsíce trpělivě a pokorně podroboval nadvládě a týrání ze strany Noema Claypola, který s Oliverem zacházel čím dál tím hůř, když v něm teď okolnost, že nováček povýšil k černé holi a klobouku s fáborem, kdežto on, starší učeň, trčí stále v koženkách a chudinské placaté čepici, probudila silnou řevnivost. Karolína s ním jednala zle, protože s ním jednal zle Noe, a paní Sowerberryová byla jeho vysloveným nepřítelem, protože pan Sowerberry byl hotov být mu přítelem. A tak, s touto trojicí na jedné straně a se záplavou pohřbů na druhé, nebylo Oliverovi ani zdaleka tak blaze jako tomu příslovečnému prasátku v žitě.

A nyní přicházím k velmi důležité epizodě v Oliverově životě; mám totiž zaznamenat událost zdánlivě snad nepatrnou a bezvýznamnou, která však nepřímo způsobila podstatný obrat ve všech jeho budoucích vyhlídkách i osudech.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Oliver Twist***.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.